Societas Scientiarum Fennica
Commentationes Humanarum Litterarum IX. 1.

Mystikern Björnram

av

Gabriel Rein.

Föremålet för denna framställning, kongl. sekreteraren Gustav Björnram, är visserligen omtalad i litteraturen, men hans person har dock fortfarande förblivit höljd i ett visst dunkel. Man vet att han en gång spelat en bemärkt roll i Gustav III:s hovkrets, att han umgåtts med flera medlemmar av den svenska aristokratien och t.o.m. stått nära monarken själv och dennes broder, hertig Karl av Södermanland. Men denna period var kort, omfattande huvudsakligen början av 1780-talet, varefter Björnrams inflytande började starkt avtaga. Han dyker plötsligt upp ur dunklet för att snart åter nästan lika hastigt fösvinna. Björnram omtalas ju städse med epiteten mystikern och andebesvärjaren, men i själva verket vet man ganska litet om hans öden, uppgifterna om honom äro knappa och svävande. Det är blott om några av honom anställda besvärjelser och spökerier, om vilka det finnes många och omständliga beskrivningar; de härstamma alla från den korta tid, som kan betecknas som hans glansperiod.

Den vidlyftigaste framställningen av Björnrams liv, som hittills utkommit, är F. Rabbes i arbetet »Finlands minnesvärda män» (2:dra bandet sid. 206 ff.), vilken uppsats, på ett tjugutal sidor, såg dagen 1856 alltså för 80 år sedan. Den stödjer sig huvudsakligen på artikeln Björnram i Svenskt Biografiskt lexikon (Uppsala 1826) [1]), på Schinkel-Bergmans Minnen, de av Geijer publicerade Gustavianska papperen, stats-

[1]) Delvis till grund för denna ligger en uppsats i Stockholms Posten 1823, N:o 213 (måndagen d. 15 sept.) Sistnämnda uppsats källa åter är något tyskt blad, däri ingår ett brev av baron de Bourgoing, tidigare fransk minister i Stockholm, i vilket brev han ger notiser om Björnram.

sekreteraren Schröderheims brev (första upplagan) och en artikel i Borgå tidning av år 1843 N:o 26. [1]) Sedan Rabbes uppsats offentliggjordes ha flere arbeten hunnit utkomma, vilka giva ytterligare upplysningar om mystikern. Sådana äro Sturzen-Beckers Reuterholm-biografi, för vilken han begagnat dennes sedermera förkomna uppsatser av mystiskt innehåll; de senare samlingarna av Schröderheims brev (utgivna av Elof Tegnér och Levertin); av nyare arbeten Lamms biografi över Johan Gabriel Oxenstierna och i synnerhet Iverus' arbete om hertig Karl, varemot Forsstrands uppsats »En gustaviansk lyckoriddare» i Svenska Dagbladet d. 24 juni 1916 ej innehåller synnerligt nytt. Harry Donner meddelar i sin uppsats »Gustav III:s brevväxling med Adolf Fredrik Munck» och även i sitt arbete »A. F. Munck och de Fahnehjelmska sedlarna» uppgifter om Björnram. [2]) Den följande framställningen skall söka sammanfatta det väsentliga, som hittills i litteraturen sett dagen om Björnram, kompletterat med vad jag kunnat erhålla från arkiv i Sverige ur hertig Karls, Reuterholms, Oxenstiernas m.fl. brevväxling. Bl. a. ha påträffats några egenhändiga brev, böneskrifter och profetior av mystikern själv. [3]) Men många luckor och dunkla punkter återstå fortfarande i Björnrams biografi.

Mystikerns gestalt måste givetvis betraktas mot bakgrunden av hans samtids föreställningar och andliga riktning. Känt är i vilken hög grad böjelsen för mystik, eller rättare sagt vidskepelsen, behärskade sinnena under det s.k. upplysningstidevarvet; detta var också fallet vid Gustav III:s hov. Det var ett slags reaktion mot den ensidiga förståndsmässigheten, som eljest i mycket var utmärkande för upplysningen. [4]) Det var ju ej blott Voltaires och andra upplysningsfilosofers tidevarv, det var också nu som Cagliostro och andra profeter i hans stil vunno berömmelse i Europas sydligare länder. Björnram är ingen enstaka företeelse, tvärtom. I Stockholm på Gustav III:s tid formligen vimlade det av andebesvärjare och undergörare; vi nämna frimurarne Plommenfelt, Ulfklou, Falkenberg, svedenborgianen Halldin, den mystiske pietisten Collin, spåkvinnan mamsell Arfvidsson, magnetisören Silfverhjelm, alkemisten

---

[1]) Också till grund för denna artikel ligger uppsatsen i Stockholms Posten 1823, 15 sept.

[2]) Muncks brev till Reuterholm hava blivit mig benäget meddelade av godsägar Harry Donner (orig. i Riksarkivet i Stockh.)

[3]) För bekantskapen med breven från Björnram till Oxenstierna ävensom från Reuterholm till den sistnämnda, vilka brev tillhöra Värnbergs arkiv, har jag att tacka benäget tillmötesgående av grevinnan S. och greve J. G. Oxenstierna.

[4]) M. Lamm, J. G. Oxenstierna, s. 254 ff.

Nordenskjöld, Boheman m.fl. Alla hade de sina troende och anhängare, bland vilka många tillhörde hovkretsen. Det var en modesak, men det var mer än så, det var en andlig farsot, som härjade isynnerhet mot slutet av 1770-talet och under det följande årtiondet. Också ett så självständigt snille som Karl August Ehrensvärd egnade sig om ock övergående med iver åt mystiska forskningar, och en så nykter och praktiskt anlagd natur som Johan Kristoffer Toll stod ej häller främmande för dem.

Björnram var född och uppvuxen i Finland, varigenom han vinner ett särskilt intresse för oss. — Vad hans genealogi beträffar, hava nyare forskningar klarlagt, att han icke, såsom äldre författare påstått, härstammade från den gamla efter godset Isnäs i Pernå socken benämnda frälseätten Björnram (N:o 300 på svenska riddarhuset), som frambragt många bemärkta medlemmar men som utslocknade redan 1676. År 1765 blev dåvarande adjutanten, slutligen majoren Anders Gustav Björnram, som med orätt uppgav sig vara en medlem av den gamla ätten, introducerad på svenska riddarhuset på dennas nummer. Till denne major Björnram var andeskådaren kusin, [1]) och även den sistnämnde tyckes uppgivit sig och även allmänt ansetts vara av gammal adel, vilket icke blev utan betydelse för hans karriär.

Mystikerns stamfader var Anders Björnram, som skall ha varit kornett vid livregementet till häst och dog 1670. Hans son Per var landsfiskal i Närke; dennes söner blevo militärer, och den yngsta av dem, också han vid namn Per, blev fader till Gustav Björnram.

Om denne sistnämnde berättar hans lärjunge Reuterholm att han var son av fattiga föräldrar. [2]) Detta intygar också Björnram själv, och fadern, Per Persson Björnram, avancerade aldrig högre än till löjtnant. Han var född 1700 i Sverige, deltog (således vid blott 18 års ålder) i norska fälttåget och överflyttade till Finland, där han 1722 blev fältväbel vid Kymmenegårds regemente samt slutligen löjtnant vid Nylands regemente 1742. Vid den tiden deltog han i hattarnas krig 1741—43. — Han avled enligt samma trupps mönsterrulla [3]) den 3 november 1766. Hans hustru var Anna Margareta Amnorin, dotter till kapten Johan Amnorin och Anna Margareta Soldan; också hon skall, enligt Elgenstjerna, ha avlidit 1766.

---

[1]) ELGENSTJERNA, Den introducerade svenska adelns ättartavlor, Björnram.

[2]) Finlands minnesvärde män 2, s. 217 ff.

[3]) Militaria N:o 354, generalmönsterrulla för Nylands inf. regemente 1767, Elimä kompani. (Finlands statsarkiv).

Paret hade ej färre än tio barn, av vilka två söner och tre döttrar uppnådde mogen ålder; sönerna voro tvillingar. Tidigare har såsom deras födelseår uppgivits 1746, medan Elgenstjerna anger årtalet 1745. Han meddelar också födelsedagen, den 27 mars; i fall hans uppgift är riktig, skulle mystikern, den äldre tvillingsbrodern, ha dött dagen efter sin 57:de födelsedag; han avled nämligen, enligt alla källor, den 28 mars 1801 i Stockholm.

Den yngre tvillingsbrodern, vars namn var Per liksom faderns och farfaderns, blev slutligen kapten vid Österbottens regemente. Också han skall ha varit mystiskt intresserad och särskilt befattat sig med astrologi samt medan han de sista åren av sitt liv vistats hos kyrkoherden Bergelin på Sastmola prästgård ha väckt befolkningens nyfikenhet genom att flitigt observera stjärnorna. [1])

Såsom Gustav Björnrams födelsetrakt uppgives enhälligt Savolaks, dock utan närmare ortsbestämning. — Hans senare verksamhet som magiker sättes gärna i förbindelse med hans finska härkomst; han hade sina insikter, säger Vilhelm Lagus, delvis ur trollrunor, som sjungits vid hans vagga. [2]) Denna i sig själv icke orimliga förmodan stödjer sig dock veterligen ej på kända fakta och vi kunna varken förneka eller bekräfta densamma.

Men icke desto mindre skola Björnrams föregivna mystiska insikter ha daterat sig från hans ungdomstid i Finland. Senare i Stockholm anförtrodde han själv för några vänner att han av en gammal man i Finland, militär till yrket, inhämtat upplysningar i dylika saker. Denne Björnrams hemlighetsfulle mästare eller »superieur» framskymtar också senare; till honom vallfärdade han, åtminstone enligt egen uppgift, sommaren 1780 för att inhämta ytterligare upplysningar. Gubbens namn yppade han ej och det skall väl alltid förbli en hemlighet. Ej heller vet man när och var eller under vilka omständigheter de först sammanträffat. Dock få vi genom Reuterholm veta, att denne man senare vistades i Norr- eller Väster botten; att han varit av god adelsfamilj; att han i sin ungdom gjort vidsträckta resor, under vilka han inhämtat sina kunskaper; att han varit en av de få värkliga rosenkreuzarne m.m. [3])

[1]) M. Roslin, På tröskeln till det förflutna århundradet (Folkupplysningssällskapets skrifter 121, s. 55 ff.). Han skall ock i sin kammare haft ett pappersark, dit han ritat underliga figurer samt ägt en mängd mystiska apparater. Liksom brodern var han till lynnet inbunden.

[2]) W. Lagus, Skalden Joh. Henr. Kellgrens finska lefnadsminnen, s. 190, 191.

[3]) Reuterholm säger (1785), att man trots de noggrannaste forskningar ej lyckats uppdaga hans namn. (Finlands minnesvärda män 2, s. 218).

Av sina samtida skildras Björnram såsom ett original; han var inbunden, tystlåten och folkskygg. Också under sin glansperiod var han ej angelägen om att göra proselyter; han uppsökte ej andra, utan måste själv uppsökas. [1]) Hans sätt skall ej ha varit angenämt eller förbindligt. Albert Ehrenström säger, att hans manér och trumpna lynne ej väckte någon lust att göra hans närmare bekantskap. [2]) Dock hade han vänner, men också i brev till sin vän Oxenstierna visar sig Björnram förbehållsam; han gör honom ej klok på sina avsikter.

Att familjens fattigdom lade hinder i vägen för Björnrams utbildning är naturligt. Enligt L. v. Engeström och andra samtida hade han ej fått någon synnerlig uppfostran. [3]) Dock har Wilhelm Lagus konstaterat, att Björnram blivit student; han inskrevs vid Åbo akademi 1768 under Johan Wallenii rektorat. [4]) Att han ej saknat all bildning synes redan därav att språket och stilen i hans brev är tämligen korrekt. Engeström talar även om hans mycket tydliga handskrift; [5]) att han ägt en god sådan bestyrkes av Björnrams egenhändiga brev.

Björnrams brödstudium blev juridiken; i sin hemtrakt praktiserade han enligt Reuterholm som advokat och var biträdande vid en kompromissrätt. [6]) Men kanske till följd av oro och ombytlighet i lynnet kunde han ej komma sig till någon fast anställning och hade ständigt att kämpa med ekonomiska svårigheter. I ett brev till general Jakob Magnus Sprengtporten dat. Borgå den 20 maj 1773 anropar Björnram på det bevekligaste generalen om hjälp att erhålla någon syssla. Från hans späda ungdom hade lyckan varit honom oblid i anseende till hans stora fattigdom. Han hade tjänstgjort någon tid vid häradsrätten i Borgå domsaga, men hade skilt sig från häradshövdingen och var nu utan alla resurser. Redan tvänne gånger förut säger han sig förgäves ha riktat en dylik bön till Sprengtporten. Han hoppades åtminstone på en mönsterskrivartjänst och trodde sig t.o.m. kunna sköta en auditörsbefattning. [7])

Björnrams bevekliga vädjan torde ej denna gång ha varit fåfäng, ty han skall verkligen ha fungerat som viceauditör vid något regemente.

---

[1]) L. v. Engeström, Minnen o. anteckningar I, 70.

[2]) J. A. Ehrenström, Efterlämnade anteckningar I, 196.

[3]) L. v. Engeström, Minnen o. anteckn. I, 69.

[4]) V. Lagus, Åbo Akademis studentmatrikel 2. s. 178. Dens., skalden J. H. Kellgrens finska lefnadsminnen s. 190, anm.

[5]) L. v. Engeström, anf. arb. I, 69.

[6]) Finlands minnesv. män 2, s. 217.

[7]) Sprengtportenska samlingen, J. M. Sprengtporten, Inkomna skrivelser. Riksarkivet i Stockh.

Men efter en tid lämnade han dock Finland och begav sig till Stockholm att söka sin lycka, troligen ej långt före 1780, det år då han blev känd och vann berömmelse som profet. [1])

Också i rikshuvudstaden tedde sig utsikterna i början mörka; Björnram skall här ha levat i så stor fattigdom, att han med förtigande av sitt namn nödgats söka anställning både som lakej och polisbetjänt. Enligt en, såsom det förefaller mindre sannolik, uppgift skulle han också blivit militär och tjänat som sergeant eller t.o.m. löjtnant vid hertig Fredrik Adolfs regemente. Också var han anställd som informator i den förmögne guldsmeden Per Zetelius' familj. [2])

I Stockholm hade Björnram gjort bekantskap med ett par unga läkare; den ene av dem var sedermera generaldirektören dr. A. J. Hagströmer (före adlandet Hagström), vilken långt senare, år 1823, i Stockholms Posten meddelade några notiser om magikern. Trots sin tystlåtenhet hade denne ibland, i synnerhet under promenader på vackra ensliga ställen utanför staden, låtit locka sig till större öppenhet, och hade han då bl.a. berättat om den gamle militären, sin mästare. [3])

Men vid samma tid, 1780, fick Björnram också, väl på grund av sin goda handstil, renskriva handlingar, som berörde frimureriet, och nu gick det ett ljus upp för honom. Han fann att han själv förut inhämtat just sådana kunskaper, som i dem omtalades. Detta blev vändpunkten i hans öde; han hade nu funnit det språngbräde, varifrån han kunde svinga sig upp. Han hade även blivit bekant med kungl. sekreteraren Schröderheim; [4]) kanske var det just han, vid denna tid en ivrig frimurare, som lämnat handlingarna att renskrivas. Björnram gick till Schröderheim, omtalade, att han visste något mera om saken, och kom väl också nu fram med, att han var i besittning av en speciell, personlig magisk förmåga.

Nu blev han med ens känd och ryktbar, och konungen själv fattade intresse för honom. — Man vet vilken roll frimureriet vid denna tid spelade i Sverige och särdeles vid hovet. Det gynnades isynnerhet av

---

[1]) Reuterholm uppgiver år 1785 att Björnram »för några år sedan» kommit till Stockholm. (Finlands minnesvärda män 2, s. 217).

[2]) L. v. ENGSTRÖM l. c.

[3]) Stockh. Posten 1823, N:o 228 (torsd. d. 2 okt.)

[4]) Enligt Schröderheims brev till konungen av den 2 april 1790 tyckes han blivit föreställd för Björnram genom assessorn, sedermera lagmannen G. A. Sederholm; Schröderheim hade tidigare blivit lierad med Sederholms fader, grosshandlaren S. i Helsingfors. (Schröderheim till Gustav III, Uppsala U.B.F. 517).

konungens broder hertig Karl av Södermanland men också av Gustav III själv. Frimureriet hade fått en mystisk riktning, som ej tillhörde ordens ursprungliga väsen, men som i hög grad tilltalade tidens smak. Den svage och hållningslöse hertigen var mäkta intresserad av allt, som stötte på mystik, varjämte frimureriets högtidliga och pompösa ceremonier anslogo honom. Konungen åter ville bl.a. begagna sig av frimurarorden för att befrämja vissa fantastiska politiska planer; han skulle, trodde han, såsom dess överhuvud kunna göra anspråk på Östersjöprovinserna, [1]) (vilka dock fordom tillhört svärdsbröderna, sedermera tyska riddarorden, och ingalunda tempelherrarna, från vilka frimurarorden påstod sig härstamma). Under sin italienska resa 1784 lyckades Gustav III slutligen förmå pretendenten Karl Edvard Stuart i Florens, som dittills ansetts som ordens stormästare, att utse honom till sin efterträdare. [2])

Några år före Björnram hade Karl Anders Plommenfelt vunnit stor berömmelse såsom profet och andeskådare; han hade under långvarig vistelse utomlands inhämtat djupa kunskaper i frimureriet, som genom honom hade tagit nytt uppsving i Sverige; han utnämndes till ceremoniemästare. Innan kort befanns han dock vara en äventyrare och charlatan och råkade slutligen genom eget förvållande h.o.h. i onåd; hans roll var emellertid ej helt utspelad vid den nye profetens uppträdande.

En afton på våren 1780 fick Schröderheim befallning att obemärkt införa Björnram till konungen. Denne var då ensam, ty sedan den publika supén slutat, hade hans omgivning avlägsnat sig. Efter några övliga hovfraser frågade Gustav, om Björnram trodde Gud misstycka, att konungen prydde sig med så mycken grannlåt. Björnram svarade, att Gud ej frågade efter dylikt. »Om Ers Majestät är klädd i vadmal eller glänser av prydnader, gör det detsamma.» [3]) Man ser, att Björnram från början velat spela rollen av en profet, som hade speciell kännedom om och fullmakt att för andra förkunna Guds vilja.

Björnrams lycka var emellertid gjord. Han tyckes ha gjort intryck på den mottaglige, med livlig inbillningskraft begåvade monarken, som trots sitt snille och sin upplysning ej var fri från sin tids vidskepelse, men som tillika hoppades kunna draga någon fördel av profeter och

---

[1]) M. Lamm, J. G. Oxenstierna, s. 254 ff.

[2]) G. Iverus, Hertig Karl av Södermanland, 193. Oxenstierna till Gyldenstolpe, Stockholm d. 22 Jan. 1784 (Lewenhauptska arkivet på Sjöholm I, 52).

[3]) L. v. Engeström, Minnen o. anteckningar I, 70; Finlands minnesv. män 2, s. 217.

undergörare för de växlande, ofta äventyrliga politiska planer, på vilka han ständigt ruvade.

Troligen sammanträffade Björnram under den följande tiden ytterligare med monarken själv, åtminstone korresponderade han med honom. I juni 1780 avreste Gustav III till baden i Spa; han visade fortfarande intresse för Björnram och önskade under resan erhålla nyheter om honom, [1]) samt fick sådana genom Schröderheim och J. G. Oxenstierna, vilken senare strax med iver hade anslutit sig till Björnram. I augusti s.å. skall konungen själv ha sänt ett brev till Björnram angående frimureriet, och i september yttrar Gustav (i brev till Schröderheim) att han »med stor impatience» väntar brev från Björnram, vilket även statssekreteraren bebådat. [2]) — Redan före konungens återkomst blev Björnram på hans befallning anställd i kammarexpeditionen och tillika, den 24 augusti, utnämnd till tolk för finska språket med en lön av 333 Rdl. 16 sk. [3]) — Schröderheim medddelar konungen att befallningen verkställts och att han i expeditionen presenterat Björnram för tjänstekamraterna; »som translator», anmärker Schröderheim, »kan han äfven komma till Gripsholm, om E. M. så i nåder befaller. Han önskar dock att där blifva på en annan och mera okänd fot än de öfriga skrifvarena.» [4])

Det var isynnerhet en sak, varom Gustav III önskade få upplysning. Lovisa Ulrikas olycksaliga inblandning i konungens familjeförhållanden, i det att hon givit fart åt ryktet om kronprinsens oäkta börd, hade fullständigt förgiftat förhållandet mellan mor och son. Gustav III ansåg sig, så länge änkedrottningen levde, intet ögonblick säker för nya av henne framkallade skandaler, vilka t.o.m. kunde sätta rikets lugn i fara. Det gick så långt, att konungen var angelägen om att få veta tid-

---

[1]) »Låt mig veta om Björnram är levande eller död» . . . (Gustav III till Schröderheim, Aachen d. 20 juli 1780.) »Jag längtar mycket efter Björnrams nouveller». Dens. till dens., Spa d. 11 aug. s. å., (E. SCHRÖDERHEIM, Anteckningar, s. 191, 192, 196).

[2]) Gustav III till Schröderheim, Spa den 16 sept. 1780 (E. SCHRÖDERHEIMS anteckningar s. 196); Schröderheim till Gustav III, Stockh. den 5 sept. 1780 (Uppsala U. B. F. 517).

[3]) Schröderheim till Gustav III, Stockh. d. 13 sept n.å. (E. TEGNÉR, Från tredje Gustafs dagar, s. 199). — Utnämningsdagen enl. Elgenstierna, enl. Björnrams egen uppgift blev han utnämnd d. 13 mars 1781 och tolk blott för konungens resor i Finland (B:s suppliker av maj 1792 o. maj 1799, Biographica B i Riksarkivet, Stockholm).

[4]) Schröderheims ovannämnda brev av den 13 sept. 1780.

punkten för sin moders död, [1]) och Björnram ansågs som den, vilken kunde ge besked i sådana frågor; Gustav III hade troligen före sin avresa vänt sig till honom i saken. — Och ännu en annan familjeangelägenhet intresserade konungen; det gällde förhållandet till hans broder, Karl av Södermanland. Den lättsinnige hertigen hade genom att på sommaren 1780 återknyta sin förut avbrutna förbindelse med aktrisen mamsell Eckermann väckt konungens misshag, då hans uppförande var egnat att nedsätta frimurarordens anseende. Gustav III önskade därför hålla sin broder avlägsnad från Björnrams förehavanden. Också om denna angelägenhet torde konungen redan före sin avresa ha konfererat med spåmannen. Under den följande tiden, då Björnram börjat med sina spådomar och man ivrigt väntade på deras uppfyllelse, hölls hertig Karl enligt konungens önskan på avstånd; [2]) han kunde därför ej såsom han hoppats göra framsteg hos Björnram i inhämtandet av mysterierna, vilket gjorde honom mycket misslynt och föranledde tvister mellan honom och profeten. [3])

I juni 1780 hade också Björnram lämnat Stockholm och begivit sig på resa norrut, varvid han yttrat sin förtjusning över att få korrespondera med konungen. [4]) Han uppgav sig ämna sammanträffa med sin gamle mästare, den kloke gubben från Finland, som nu vistades i trakten av Luleå, för att av honom få nya upplysningar bl.a. beträffande den viktiga av konungen gjorda förfrågan om änkedrottningen. Björnram skulle även vid en viss tidpunkt i fjälltrakten insamla de ingredienser han behövde för sina magiska arbeten.

Av Björnrams resa väntade sig hans lärjungar stora resultat och de tala ofta därom i sina brev. Schröderheim skriver den 27 juni till någon i konungens omgivning: »Varken brev eller smällar vanka ännu från Luleå», vilka ord utan tvivel syfta på nämnda resa. [5]) I ett brev till konungen själv förklarar han Björnram för sin hjälte, efter vars återkomst han

---

[1]) G. G. ADLERBETH, Relation om Plommenfelt, frimureriet etc. i Uppsala U. B. F. 620.

[2]) Detta var meningen i det av IVERUS anf. arb., s. 186 citerade brevet från konungen till Schröderheim, dat. Wismar den 5 juli 1780. (E. TEGNÉR, Från tredje Gustafs dagar, s. 184).

[3]) Iverus, l. c.

[4]) Schröderheim till Gustav III, Stockholm d. 20 juni 1780 (SCHRÖDERHEIM, Anteckningar s. 201).

[5]) Brev dat. Stockh. i Uppsala U.B. F. 517. Emottagaren tituleras »min nådigaste grefve».

hjärtligen längtar. [1]) Och Oxenstierna berättar den 15 augusti för Gustav III: »Finnen är ej ännu återkommen. Han vistas allt fortfarande i bergstrakten för att uppsöka örter och äventyr». Men Björnram hade meddelat att han snart skulle infinna sig, och Oxenstierna skall då enligt order inberätta, om han medför något intressant.» [2]) Den 13 september kan han rapportera, att Björnram återkommit (det hade skett redan före den 20 augusti) [3]), och Oxenstierna har haft flera samtal med den märkvärdige mannen. Björnram hade sammanträffat med sin mästare och medförde från honom ett brev till konungen. Gubben hade i början varit något misslynt över att han meddelat för mycket av hemligheterna åt sina lärjungar. Dock hade han ej haft starkare invändningar att göra mot dem och han hade utlovat — med tiden — viktiga upplysningar för konungens och de utkorade brödernas räkning. [4]) I Stockholm skulle, så hade gubben sagt, inrättas ett Rosenkreuzerkapitel, där magiska arbeten komme att företagas. Björnram hade i fjällen fått insamla örter och gubben hade av dem tillrett magiska drycker, vilka hans elev medfört och omsorgsfullt förvarade liksom även de stenar han insamlat.[5]) Även i Schröderheims ovannämnda brev till konungen[6]) talas om en dylik magisk dryck, på vilken ges en omständlig beskrivning; Björnram förvarade den i en flaska, vars fodral bestod av ett urgrävt trästycke. När man skakade detta föreföll drycken tung, ungefär som skedvatten; Björnram sade att den var något tjock, till färgen mörkröd och att den smakade sur limpa; den skulle intagas på ett visst sätt. »För Ers Majestät», säger Schröderheim, »blifver den icke så nödvändig, som för oss andra, ty vi äro icke smorda» (såsom konungen vid sin kröning).

Också Hagströmer talar om Björnrams flaska; den rymde ungefär ett halvt kvarter; magikern hade varit mycket rädd om den och blott en gång på avstånd visat den för Hagströmer. [7])

---

[1]) Brev av den 3 augusti 1780 (ELOF TEGNÉR, Från tredje Gustafs dagar, s. 188).

[2]) Orig. på franska (Uppsala U.B. F. 505).

[3]) Schröderheims brev av Stockh. den 21 aug. (E. TEGNÉR, Från tredje Gustafs dagar s. 193).

[4]) Enligt Schröderheims brev av den 21 augusti hade Björnram haft sin (första?) konferens med gubben den 2 augusti. (E. TEGNÉR, Från tredje Gustafs dagar. s. 193).

[5]) Brevet i Uppsala U.B. F. 505.

[6]) Av Stockholm den 21 augusti 1780, (ELOF TEGNÉR, Från tredje Gustafs dagar, s. 192 ff); E. G. GEIJER, Kon. Gustaf III:s Efterl. papper, s. 297, 298; (Supplement till Saml. skr., Stockh. 1876.)

[7]) Stockholms Posten den 2 okt. 1823. Finlands minnesv. män. 2, s. 224.

Om de kungliga och förhållandena vid hovet hade gubben visat sig vara väl underrättad; han hade t.o.m. känt till korrespondensen mellan konungen och änkedrottningen vid tiden för kronprinsens födelse. [1]) Gustav III hade under sin resa insjuknat; gubben hade sagt att sjukdomen ej vore farlig; men om denna händelse, som inträffade i medlet av juli, skulle han ej på naturlig väg ha hunnit få kunskap. [2]) Han hade också fördristat sig att ge konungen välmenta råd. Gustav III skulle med en mera allvarsam uppfostran förr ha uppnått den fullkomlighet, som nu först senare skulle vinnas, sedan tiden avkylt hans håg för prakt och flyktiga nöjen. Gubben hade för övrigt förespått konungen en lycklig regering och denne komme att få mycken glädje av kronprinsen. Frimurarorden hade hittills varit föga betydande, men skulle under konungens egen ledning vinna sin fullkomlighet och ett stort anseende. Men hertigen borde nödvändigt avhålla sig från de magiska arbetena.

I tvisten med sin mor hade konungen haft rätt i sak, men änkedrottningen hade ej menat det så illa, varför han borde förlåta henne. [3]) Enligt vad Schröderheim berättar i ett senare brev, [4]) skulle hennes livstid ej mera bli lång; dock skulle hon ej dö under det löpande året, 1780. Hon vore för övrigt nu fullkomligt lugn och inga stämplingar från hennes sida att befara. — Detta hade Björnram berättat för Schröderheim på grund av arbeten, som han själv företagit efter sin hemkomst.

Den misstanken ligger nära, att »den kloke gubben» i själva verket blott uttalar Björnrams egna tankar; att spåmannen i en fingerad persons mun lägger sina utsagor och råd för att ge dem större vikt. Och om det verkligen funnits en person — vilket ju ej är omöjligt och med bestämdhet påstås — av vilken Björnram tidigare inhämtat hemliga kunskaper, så är det dock alls ej säkert, att han nu verkligen besökt denne. Åtminstone äro utsagorna avfattade på ett sätt som Björnram, vilken väl kände till förhållandena, måste ha förstått vara angenämast för monarken. Så t.ex. yttrandet om frimurarordens uppblomstring under konungens egen ledning och rådet att hertigen borde avhålla sig från de magiska förehavandena. [5]) Och ehuru gubben uppmanar konungen att

[1]) Schröderheims brev till konungen, dat. Stockholm den 21 augusti. (E. TEGNER, Från tredje Gustafs dagar s. 193).

[2]) Oxenstiernas brev till konungen av den 13 sept, Uppsala U.B. F. 505.

[3]) Schröderheims brev av den 21 aug. (E. TEGNÉR, Från tredje Gustafs dagar, s. 193).

[4]) Dat. Stockholm den 13 sept. (E. TEGNÉR, Från tredje Gustafs dagar, s. 195 ff).

[5]) IVERUS, anf. arb. s. 186.

förlåta sin mor, yrkar han dock ej på en formlig eller högtidlig försoning; en sådan hade nämligen ifrågasatts, men konungen hade låtit detta förslag förfalla. [1]) Att åter Björnram låtit bruka sig som språkrör av en eller annan inflytelserik person, som indirekte velat giva konungen råd, är mycket sannolikt. Redan Geijer påpekar ett sådant förhållande beträffande undergörarne i Gustav III:s omgivning. [2])

Efter Björnrams återkomst blev det en livlig verksamhet i det mystiska lägret. Han besökte bl.a. hertig Karl och hade vid ett enskilt samtal lovat meddela denne märkvärdiga saker. Visserligen hade hertigen, såsom han skriver till sin broder, redan börjat vänja sig vid märkvärdigheterna. [3]) Men icke desto mindre gjorde Björnram också på honom ett starkt intryck. För Schröderheim uttryckte hertigen sin förvåning över att han hittills hållits i okunnighet om sakerna. [4]) Han blev emellertid blidkad för denna gång och emottog Björnram ännu i flere audienser. Till konungen skrev hertig Karl vid denna tid, att han fått höra ofördelaktiga nyheter om Plommenfelt. »Men», fortsätter han, »här finnes en person som är märkvärdigare än han, som genom den enkelhet varmed han framställer märkliga saker blir så mycket originellare. Hans sätt att tala borgar för hans övertygelse och han lovar att vid Ers M:s återkomst bevisa vad han säger för att ej bli ansedd för en charlatan». [5])

Hertig Karl, som ej tyckes haft klart för sig att han egentligen var föremål för en intrig, åtog sig med nöje rollen av mystikerns protektor, antog honom till sin handsekreterare och skaffade honom fri bostad i frimurarordens hus på Riddarholmen; han var vid denna tid mycket intagen av Björnram. Något senare, i mars 1781 anhåller han hos konungen om protokollssekreterarvärdighet för sin skyddsling. Utom dennes skicklighet och berömliga uppförande framhåller hertigen att Björnram vore av gammal adel, och att konungen alltid visat bevågenhet för rikets första stånd. Björnram komme aldrig att söka vidare befordran inom kansliet, då det kunde lända till nackdel för äldre tjänstekamra-

---

[1]) Geijer. Gustavianska papperen, 2 del, s. 300, 301. (Suppl. till saml. skr. Stockholm 1876).

[2]) Ibid. s. 299.

[3]) Brev av Stockholm den 21 aug. 1780, (Uppsala U.B. F. 484). Iverus, anf. arb. s. 186.

[4]) Schröderheim till Gustav III, Stockholm den 5 sept. 1780, (Uppsala U.B. F. 157). Iverus, s. 186.

[5]) Brev av. d 11 sept. 1780, Uppsala U.B. F. 484, orig. på franska; Iverus s. 187.

ter.[1]) Detta visar tydligt att han saknade den formella kompetens, som erfordrades för tjänsten. — Ansökan beviljades och Björnram utnämndes till protokollssekreterare den 4 april 1781; han erhöll i lön 400 riksdaler och fick dessutom redan på hösten 1780 höga värdigheter inom frimurarorden.

Oaktat hertig Karl uppträdde som Björnrams beskyddare, hölls han som sagt, i själva verket distanserad. Iverus framhåller, att Gustav III själv, då profeten dykte upp, sökte skjuta sin bror åt sidan och »lägga beslag på det nya ljuset för egen räkning». [2]) Björnram fick sålunda en viss politisk betydelse med avseende på förhållandet mellan de kungliga bröderna. Förhållandet mellan hertigen och hans hittilsvarande skyddsling förblev ej ogrumlat; i slutet av 1780 skriver Schröderheim till konungen: »Björnram har dessa dagar legat uti ide, sedan han haft ett nytt brouillerie med H.K.H. Hertigen». [3])

Då emellertid konungen själv visat intresse för Björnram, blev denne naturligtvis hjälten för dagen i hovkretsen; alla höga hovfrimurare, heter det, krusade nu för honom, men han icke för dem. [4]) Bland hans lärjungar voro de förnämsta den redan nämnde statssekreteraren och rolighetsministern (senare landshövdingen) Elis Schröderheim, som dock snart, kanske följande konungens exempel, drog sig undan de mystiska bestyren; [5]) den berömde skalden greve Johan Gabriel Oxenstierna, »som länge tumlade om i mystikens irrgångar», samt något senare baron Gustav Adolf Reuterholm, välbekant i Sveriges och Finlands historia, i vars egendomliga natur en stark egocentricitet och stor målmedvetenhet förenade sig med en översvallande vänskapskult och en dryg portion vidskepelse. [6]) — Enligt Harry Donner tog också hovstallmäs-

---

[1]) Brev av den 27 mars 1781, Riksarkivet i Stockh., Biographica.

[2]) Anf. arb. s. 186.

[3]) Brev av Stockh. den 26 dec. 1780 (Uppsala U.B. F. 517).

[4]) L. v. ENGESTRÖM, Minnen o. Anteckn. I, 70. Finlands minnesvärda män II, 2, s. 217. Han hade bl.a. kommit i delo med greve Fredrik Horn och med dåv. översten J. Kr. Toll.

[5]) Enligt Schröderheim gjorde han det (1782), »när jag fann de fourberier, hvilka äfven på den vägen lade sig för konungen i försåt» (E. SCHRÖDERHEIM, Anteckningar till kon. Gust. III:s historia s. 80, 85).

[6]) Oxenstierna hade redan tidigt under Björnrams ledning på egen hand gjort magiska arbeten. Han hade dock först låtit mystikern avge en skriftlig försäkran att ej för någon omtala deras förehavanden och att aldrig för Oxenstierna upptäcka vad honom själv i framtiden skulle hända, om han ej enkom bad därom (Lamm, J. G. Oxenstierna s. 260).

taren Adolf Fredrik Munck mystikern under sitt särskilda beskydd, [1]) och Björnram blev likaså lierad med flera högtstående medlemmar av den svenska aristokratien t.ex. med grevarna Ruuth, Gyldenstolpe, Stenbock, Bonde, friherrarna Sparre, Horn, Axelson m.fl. I Rabbes uppsats nämnes bl.a. greve G.F. Creutz såsom Björnrams gynnare; greven återkallades dock först 1783 från sin beskickning i Frankrike. [2])

I lärjungarnas korrespondens kallas Björnram vanligen »den lille profeten», — han tycktes varit kortväxt — också »Obadja», »det lilla djuret», eller endast »djuret», de sista epiteten fick han väl närmast med anledning av sitt namn, kanske ock med syftning på något egendomligt eller otympligt i utseende eller sätt, vilket sistnämnda knappt kan ha varit rätt hovmannamessigt. Stundom står i breven i stället för namnet bilden av en björnram. Att hans lärjungar ofta tala om honom i förtäckta ordalag, är naturligt; hans förehavanden och deras eget deltagande i dem fingo ju ej blottas för profana ögon. — Någonting hos mystikern måtte i alla fall ha varit egnat att väcka uppmärksamhet och undran eller t.o.m. att imponera, och dock fick man ej hos honom intrycket av en överlägsen intelligens eller hög bildning, ej heller besatt han ett ledigt uttryckssätt. G. G. Adlerbeth yttrade om honom vid jämförelse med hans föregångare: »Hade Plommenfelt talegåva och yttre bildning, så brast den tvärtom h.o.h. hos den enfaldiga Björnram». [3]) Han ägde ej, enligt en annan källa, de ringaste insikter i kemi eller fysik, men kunde dock utföra de besynnerligaste konststycken. [4])

Men nyfikenheten väcktes väl redan av den hemlighetsfullhet, varmed mystikern omgav sig. Han förde ett indraget och stillsamt, dock ej stillasittande levnadssätt; han företog nämligen då och då resor utan att alltid uppge vart eller varför han reste. Främst var det dock naturligtvis den magiska förmåga Björnram ansågs ha givit prov på, som imponerade på hans samtida. Oxenstierna kallar honom ett i sanning egendomligt väsen (»un être vraiment extraordinaire») [5]) och trodde på honom ännu efter tjugufem års förlopp.

---

[1]) Kon. Gustav III:s brevväxling med A. F. Munck s. 34 (Sv. litt. skpts i Finl. skr. CCXXXVII).

[2]) Anf. arbete 2, s. 209.

[3]) Adlerbeths Relation om Plommenfelt, frimureriet m.m., F. 620 i Uppsala U.B. cit. hos Lamm, J. G. Oxenstierna s. 259, 260.

[4]) Stockholms Posten 1823 N:o 213; Borgå Tidning 1843 N:o 26.

[5]) Brevet av den 13 sept. 1780 (Uppsala U.B. F. 505).

Också Björnrams utseende skall ha varit hemlighetsfullt. [1]) Detta kan man dock knappt påstå ifråga om det ofta reproducerade medaljongporträtt i profil man äger av honom, utfört av ingen mindre än Sergel. Det förskriver sig säkerligen just från den tid, början av 1780-talet, då Björnram var mest i ropet och i sin bästa ålder, omkring 35—36 år gammal. Det visar ett tämligen vardagligt ansikte, vars ganska fylliga, välmående drag ej just skvallra om nöd och umbärande. Men porträttet stammar ju som sagt från hans välmaktstid.

Men huru visade sig Björnrams magiska krafter eller »pouvoirer»? — Dels förutsade han kommande ting, isynnerhet dödsfall, dels framkallade han andar, som visade sig i synlig gestalt eller läto förnimma sig genom »annonser» d.v.s. allehanda ljud, knäppningar, knackningar, mer eller mindre hårda slag etc, dels besatt han vissa egendomliga färdigheter; så påstods han kunna öppna lästa dörrar utan nyckel; andra samtida veta dock intet om sistnämnda förmåga. [2]) Andeframkallningarna skedde med förkärlek i kyrkor eller på kyrkogårdar. För att erhålla upplysningar t.ex. om kommande händelser, måste s.k. arbeten utföras av magikern själv eller av den frågande enligt hans anvisningar; vissa bestämda manipulationer måste därvid företagas och vissa saker noggrannt undvikas, ifall arbetet skulle lyckas; så fick man ej hava på sig något föremål av metall. I sin biografi över Oxenstierna meddelar Lamm uppgifter om magiska arbeten enligt ett manuskript från Björnrams tid (1782), benämnt »Clericale samlingar»; [3]) där omtalas skall- (d.v.s. huvudskalle)arbetet, benarbetet, kyrkogårds- och citations-arbetet etc. Då manuskriptet härrör från greve Arvid Stenbock, som var en av Björnrams lärjungar, är det mycket sannolikt, att vi just här ha den finske trollkarlens hela repertoar. Uppsamlandet från begravningsplatser av dödas ben, isynnerhet skallar och nyckelben, och med deras tillhjälp anställda besvärjelser och förfrågningar om framtiden spelade — liksom väl i alla tiders vidskepelse — en viktig roll. Också insamlandet i magiskt syfte av örter och deras dagg eller växtdelar och andra naturföremål — onekligen en mera tilltalande sysselsättning än gravplundring — tillredandet av magiska drycker, som skulle användas för botande av sjukdomar m.m. ingick likaså i Björnrams verksamhet som trollkarl. — Själv skall Björnram dock ha framhållit, att det gavs

[1]) Biographiskt Lexicon (Uppsala 1826); GEIJER, Gustavianska papperen, sid. 296, anm. 1 (Stockh. 1876 Suppl. till saml. skr.)

[2]) L. v. ENGESTRÖMS berättelse cit. i Finlands minnesv. män 2, s. 214.

[3]) Anf. arb. s. 261 ff.

två slag av magi, den goda eller vita och den onda eller svarta, från vilken senare han förmanade att man borde bedja Gud bevara sig. [1])

Spåmannen rådfrågades efter sin återkomst ivrigt av sina lärjungar, om också hans utsagor ej alltid voro angenäma för dem; bl.a. förutspådde han Schröderheim, som vid denna tid hemsöktes av »annonser» och oroliga drömmar, en snar död; senare ändrade han sin förutsägelse därhän, att den gällde Schröderheims hustru; [2]) hon avled dock först 11 år därefter eller 1791; Schröderheim själv först 1795. Också hade Björnram förehållit Schröderheim hans fel på det han måtte rätta dem. Adlerbeth erhöll den förutsägelse, att han skulle bli änkling det sjätte, nionde eller tolvte året av sitt äktenskap (ingånget 1781). Spådomen slog såtillvida in att äktenskapet upplöstes i tolvte året eller 1792, dock ej genom döden utan genom skilsmessa. [3])

Stor förvåning väckte Björnram även som sagt genom sin konst att öppna lästa dörrar: han stack blott en spetsig träpinne i nyckelhålet, gjorde korstecknet däröver, sade några ord och — genast sprang dörren upp. Vid ett dylikt tillfälle hade ett ögonvittne sett Björnram hålla i handen en liten brun polerad sten av okänd komposition. [4]) — Någon gång ställde han mitt i ett mörkt rum ett träbord utan metallbeslag samt på bordet tre ljusstakar av elfenben eller porslin. När han därpå uttalade några ord, utgingo ur dörr- och fönsterspringorna skimrande ljus av olika färger, som först hoppade omkring åskådarna, sedan stannade på ljusstakarna och spridde ett starkt sken i rummet. En annan gång tog han stål och flinta och slog dem mot varandra, varvid i stället för gnistor framkom en lysande skepnad, som först syntes i ett hörn av rummet, vid ett nytt slag strax visade sig i ett annat hörn, vid tredje slaget syntes uppe i taket o.s.v. [5])

Som sagt, Björnram var dock alls ej angelägen om att visa sina övernaturliga färdigheter; han yttrade själv, att Gud hade förlänt honom dem, men att de icke voro gjorda för de fåfänga, högmodiga lärda, som ville veta orsaken till allt. Ofta vägrade han, då man bad honom därom, att visa sin konst, yttrande att man ej bör fresta Gud. [6])

---

[1]) Hagströmers meddelande i Stockholms Posten 1823, N:o 228.

[2]) Schröderheim till konungen, Stockh. den 13 sept. 1780. (E. TEGNÉR, Från tredje Gustafs dagar s. 193). Schröderheim till Gyldenstolpe Stockh. d. 1 okt. 1781 (Svenska memoarer o. brev VI. s. 39).

[3]) Adlerbeths ovannämnda relation.

[4]) Stockholms Posten 1823, N:o 213.

[5]) Stockholms Posten 1823, N:o 228.

[6]) Stockholms Posten 1823, N:o 213.

Efter Björnrams återkomst till huvudstaden följde åtskilliga märkliga av honom framkallade andeuppenbarelser. De ha emellertid redan förut blivit vidlyftigt beskrivna. [1])

En natt kl. $^1/_2$ 12 i början av september 1780 anlände Björnram i sällskap med Plommenfelt i vagn till St. Johannes' kyrkogård i Stockholm; denne sin ämbetsbroder och kanske rival hade han medtagit för att övertyga honom om sin magiska förmåga; Plommenfelt vågade sig dock ej över muren av fruktan att i månljuset bli gripen som en kyrkotjuv. Då Björnram under läsning av Fader vår närmade sig kyrkan hördes ganska riktigt andeannonser, vilka tilltagande i styrka slutligen ljödo som kanonskott(!) och kyrkodörrarna sprungo upp av sig själva, då han inträdde. Då hans följeslagare häröver förskräcktes, hade Björnram skyndat till, uppmanat honom att läsa en bön och stuckit i munnen på honom en oblat, vilken han dock ej vågat nedsvälja. Han hade emellertid blivit övertygad om Björnrams magiska förmåga. — Knallarna hade varit så starka att då de återkommo till vagnen, drängarna som de haft med sig, voro förfärade. Oxenstierna, vilken liksom Schröderheim omtalar detta tillfälle, var full av beundran över Björnrams prestation; han hade dock klandrat Björnram för vanhelgandet, men denne försvarade sig med att det här blott gällt att förtära något, och att han tillgripit oblaten, då något annat ätbart ej fanns i kyrkan — en förklaring som ej verkar mycket snillrik eller övertygande. Även var Oxenstierna orolig över att de båda profeterna slutligen skulle råka i luven på varandra. [2])

Emellertid hade kungen återvänt från sin badresa i början av oktober 1780. Han vistades på Gripsholm och Björnram fick befallning att infinna sig där. Sedan man länge ansatt trollkarlen och bett honom visa någon syn bad han slutligen konungen att jämte fem hovmän, om de hade mod därtill, följande natt infinna sig vid Kärnbo gamla kyrkoruin alldeles i närheten av Gripsholm. Om detta besök finnes bl.a. en relation av en av deltagarna, författaren G. G. Adlerberth; den är först i våra dagar offentliggjord av M. Lamm i hans bok om Oxenstierna. De fem deltagarne, utom konungen, voro Fredr. Sparre, Oxenstierna, Schröderheim, Adlerbeth och Munck. De inställde sig hos konungen om aftonen den 2 november, då Björnram uppträdde kl. 12 och förde dem, sedan

[1]) Finlands minnesvärda män 2, s. 213 ff.

[2]) Oxenstiernas brev till konungen av den 13 sept. 1780 (Uppsala U.B. F. 505). Schröderheim till konungen, Stockh. s.d. (E. Tegnér, Från tredje Gustafs dagar s. 198).

de bortlagt allt som var av metall, till grannskapet av kyrkoruinen. Natten var stjernklar, men dock ganska mörk. Sällskapet fick göra halt och Björnram gick ensam åt kyrkan till, därefter återkom han och förde dem en och en med sig dit tillbaka. De fördes först till ett under kyrkan beläget gravvalv, som var upplyst liksom av ett stort antal lampor, vilka dock ej syntes. Deltagarne fingo en i sänder i Björnrams sällskap inträda i gravvalvet, men blott tre av dem i vapenhuset, och därifrån kasta en blick in i kyrkan. Här såg Adlerbeth en människofigur, såsom det tycktes, ett barn om 10—12 år, vars huvud, hals och axlar tydligt syntes och vars ljusa molnlika färg skarpt avtecknade sig mot det omgivande mörkret. [1]) Endast några minuter fick åskådandet äga rum, varefter han fördes tillbaka. I muren tyckte han sig samtidigt höra flera knäppningar eller slag. Också Oxenstierna såg tydligt synen, men konungen blott otydligt. Adlerbeth vill ej med visshet avgöra om det han såg var något verkligt. — På Oxenstierna gjorde uppenbarelsen ett starkt intryck. Ännu år 1805 då han passerade Gripsholm, smög han sig ensam till ruinen för att erinra sig den underbara scenen, och han skrev i sin dagbok om Björnram: »Om någon öppnat den andra världen och visat dess invånare för våra ögon, var det han, och ingen raisonnement kan hos mig utplåna det intryck dessa åsyner lämnat i mitt minne.»[2])

Detta uppträde följdes snart av andra dylika, anställda av Björnram, mest på kyrkogårdar, de kunde ej hållas hemliga och utgjorde det allmänna samtalsämnet i huvudstaden. — Björnram ansågs tydligen också ha inflytande på högsta ort, och det var ej att undra på om fattiga släktingar, vilka vände sig till konungen med ansökningar om understöd, anlitade honom som förmedlare. [3])

Troligen i början av år 1781 reste Björnram i sällskap med Schröderheim till greve Nils Filip Gyldenstolpe (tidigare Gustav III:s guvernör) för att på hans gods utföra magiska arbeten. Han tyckes emellertid ha återvänt, men senare på våren gjort en annan resa dit. I slutet av

---

[1]) Adlerbeths relation i Uppsala U.B. F. 620, LAMM anf. arb. s. 258 ff. Enligt Engeströms framställning, som han säger sig ha muntligen fått av Adlerbeth, skulle denne ha sett en tempelherrefigur med armarna i kors. (L. v. Engeström anf. arb. I, 71). Finlands minnesv. män 2, s. 215. En tredje något avvikande framställning av samma händelse i Stockholms Posten 1823 N:o 213 o. Borgå Tidning, 1843 N:o 26.

[2]) LAMM, anf. arb. s. 258.

[3]) Hans morbror J. H. Amnorin säger sig ha sänt en ansökan ställd till K. M., till Björnram. (Amnorin till J. M. Sprengtporten, Sprengtportens saml. i Riksarkivet i Stockholm).

maj fick nämligen Gyldenstolpe av Schröderheim, som nu var i Stockholm, ett meddelande att konungen vore i trängande behov av spåmannen; man hade sökt honom och fått veta, att han rest till Gyldenstolpe, denna gång i sällskap med greve Arvid Stenbock. Gyldenstolpe skulle nu enligt konungens order övertala »Obadja» (Björnram) att komma till Stockholm, ju förr dess hällre. [1])

Det gällde tvivelsutan frågan om änkedrottningens livslängd. Huru angelägen konungen var att utröna denna sak, synes därav att han i sådan avsikt kort förut den 19 maj på Drottningsholms slott på egen hand men enligt Björnrams anvisningar utfört ett magiskt arbete; detta hade han själv beskrivit i brevet till J. K. Toll, dat. Ulriksdal den 25 maj. [2]) vilket brev kastar ett sällsamt ljus över en mera undanskymd sida av hans mångskiftande karaktär.

Arbetet påbörjades kort efter kl. 12 på natten. Konungen följde till punkt och prickar »arbetstavlan» och uppehöll sig i blotta skjortan i ett kallt rum över en timmes tid, omsorgsfullt förrättande alla föreskrifter om rökning, tvagning, badning, böners förrättande etc. Trots kölden blev han så varm att han svettades. Det värsta var att han ej visste när arbetet borde avslutas, emedan därom ingenting var föreskrivet. Han hade även bett med låg röst om upplysning härom. Äntligen avslutade han det kl. $^1/_2$ 2. Då han utkom i yttre rummet hördes en annons vid spiseln, och hovstallmästaren Munck, som i detta rum hela tiden väntat på konungen, hade hört flera och starka sådana. Det oroade Gustav bl.a. att han, då arbetet började, haft sitt hår uppsatt med en krokkam av metall; han hade genast då han märkt det borttagit den. Då konungen nu ej var rätt nöjd med resultatet och fruktade att han försummat något, ville han konsultera Björnram; spåmannen hade dock rest bort utan att säga vart. »Det är en stor olycka», skriver konungen, »att denne man är så litet upplyst i världsliga saker, och vet aldrig vad han kan säga eller bör göra eller intet göra, så snart det går ur den cirkel av commissioner honom äro anförtrodde.» Också oroade sig Gustav över att möjligen genom någon försummelse ha varit orsak till att Munck insjuknat dagen efter arbetet. — Man ser att konungen ingalunda tvivlade på det magiska arbetets kraft och verkan; han fruktade blott att han vid utförandet uraktlåtit något.

[1]) Schröderheim till Gyldenstolpe, Stockholm 25 maj 1781 (Svenska memoarer och brev VI s. 35).

[2]) Brevet finnes avtryckt i Lilliecronas biografi över Toll II, s. l. ff.; det avviker i några få oväsentliga punkter från originalet i Uppsala U. B. F. 674 d.

Björnram återkom och anställde nu själv arbeten; han kom till det resultat att Lovisa Ulrikas död skulle inträffa före utgången av år 1781. [1]) Men då hennes hälsa fortfor att vara god till sent på hösten, skall konungen ha förebrått profeten för hans falska spådom. Björnram lämnade då torsdagen den 27 december konungen ett förseglat brev, daterat föregående dag, med uttrycklig tillsägelse, att det ej finge uppbrytas förrän den 16 juli 1782. Och sistnämnda dag avled verkligen änkedrottningen.

I Rabbes uppsats [2]) citeras detta egendomliga dokument, meddelat av Reuterholm enligt en avskrift, som han gjort efter originalet; detta hade lämnats honom av Munck, som i sin tur fått det av konungen. Emellertid har tydligen själva originalet av Björnrams hand stannat hos Reuterholm; det finnes nu i Kungl. biblotekets i Stockholm autografsamling. [3]) Papperet bevarar ännu spår av förseglingen och å detsamma synes konungens egenhändiga anteckning när det blivit lämnat till honom. Innehållet utgör en dunkel, i tvetydiga ordalag avfattad och med mystiska tecken försedd förutsägelse om märkliga bekymmer för konungen i slutet av följande mars månad (1782); om ett stort dödsfall (tydligen änkedrottningens), om ännu ett annat dylikt (eller två?); om oroligheter i ett av Sveriges grannriken; om instundande nöd och brist etc. Högtidligt förkunnas i inledningen, att förutsägelsen ej härleder sig från profeten själv utan från Gud. Så sant det är att intet kan ske utan Guds vilja, så sant är ock, att han av sin nåd meddelat några människor kunskaper i förborgade ting; det är därför siaren vågat profetera om framtida händelser.

I kanten av papperet har konungen egenhändigt antecknat att dödsfallen faktiskt inträffat. — Att änkedrottningens död skulle ske den 16 påföljande juli 1782 säges dock ej i själva brevet, (ifall ej möjligen de mystiska tecknen skola betyda detta datum); snarast måste man tolka det så att hon skulle dö i mars (eller före mars?) nämnda år. — Oxenstierna och Toll hade av Björnram blivit underrättade om tidpunkten för Lovisa Ulrikas död; han hade lämnat dem frihet att säga det åt konungen, men de hade föredragit att behålla saken för sig själva. [4])

[1]) Adlerbeths ovannämnda relation i Uppsala U.B.

[2]) Finlands minnesv. män 2, s. 218 ff.

[3]) Autographica, Björnram; kopian i Reuterholms samling sammastädes. Å originalet har Reuterholm antecknat: »Mig gifvit att uti min samling förvaras, af Hofstallmästaren Munck som sjelf af kungen fått detsamma.»

[4]) Oxenstierna till Gyldenstolpe, den 25 dec. 1781. (Lewenhauptska arkivet på Sjöholm utg. av ADAM LEWENHAUPT I. s. 10). LAMM, anf. arb. s. 260.

Den 13 mars 1781 utnämndes Björnram till konungens tolk (för finska språket) på kustflottan, [1]) antagligen tjänstgjorde han således någon tid, kanske följande sommar å flottan i denna egenskap, ehuru närmare underrättelser saknas därom.

Vintern 1781—82 »arbetade» Björnram flitigt i de magiska vetenskaperna, utom för konungens också för andra personers räkning, bland vilka särskilt nämnas Schröderheim, Oxenstierna och Toll. Oxenstierna »gjorde förbund» (blev närmare invigd av Björnram i mysterierna) i greve Arvid Stenbocks kammare. [2]) Toll begav sig inom kort utomlands där han på uppdrag av Gustav III skulle söka träda i förbindelse med framstående magiker bl.a. med Cagliostro; han sände i maj 1782 till konungen meddelande om att han inhämtat det denne berömdhet vore en charlatan. [3]) — Av svenska profeter kom Plommenfelt på våren 1782 fast för majestätsförbrytelse men tilläts att rymma ur riket; Björnram hade måhända härigenom sluppit en rival. Men småningom hade konungen börjat förlora förtroendet också för Björnram. Denne märkte naturligtvis förhållandet, och i början av januari 1782 visade sig tre nätter å rad på slottet i Stockholm en vit skepnad, som svävade förbi de häpna vakthavandena in i konungens sängkammare. Detta, tillstod Björnram själv, var en ande, varken god eller ond, som han framkallat blott i avsikt att befästa konungen i hans vacklande tro. [4])

Dock hade profeten fortfarande sina trosstarka anhängare. Till Gyldenstolpe skriver Schröderheim i förtroende i januari 1782, [5]) att han äntligen lyckats engagera en person, som ur en grav skaffat trenne mansdödsskallar, en för Gyldenstolpe, en för Oxenstierna och en för brevskrivaren själv; man hade för avsikt att med detta trollmedel göra »ett litet arbete» i Schröderheims rum. Gyldenstolpe skall åter få besök; så snart som möjligt skall Schröderheim infinna sig hos honom i sällskap med B. (d.v.s. Björnram) och skallen. Profeten, skriver han, är själv

---

[1]) ELGENSTIERNA, den introducerade sv. adelns ättartavlor, Björnram.

[2]) Oxenstierna till Gyldenstolpe d. 25 december 1781. (Lewenhauptska arkivet på Sjöholm, I, s. 10).

[3]) Toll till Gustav III, Hamburg 28 maj 1782; Warschau 4 januari 1783 (Uppsala U.B. F. 428).

[4]) Oxenstierna till Gyldenstolpe 17 jan. 1782 (Lewenhauptska arkivet på Sjöholm, I, s. 14, 15); LAMM anf. arb. s. 260. WARBURG, Ehrensvärd s. 151. Schröderheim till Gyldenstolpe, Stockh. den 17 jan. 1782 (Svenska memoarar o. brev VI, s. 44).

[5]) Brev av den 24 jan. (Svenska memoarer o. brev VI s. 46 ff.)

mycket pickhågad att resa och nu för tiden på ett nådigt humör. [1]) — Vad man önskat utröna genom dessa försök, meddelas tyvärr icke, men dylika saker anförtroddes i allmänhet ej åt papperet.

Ödesdiger för Björnram med avseende på konungens förtroende torde ha blivit en stor av mystikern anställd andebesvärjelse i Lovö kyrka en natt i augusti 1782. Här fingo Gustav och fem andra herrar, bland vilka befunno sig Munck och Schröderheim, skåda konungarna Gustav II Adolfs och Adolf Fredriks vålnader. Åskådarne måste alla under föreställningen ställa sig med dragna värjor i en ganska besvärande positur. Även dessa syner gjorde säkerligen ett effektfullt intryck. Men olyckligtvis hade de också haft en oinbjuden åskådare, nämligen konungens livläkare S. A. Hedin, som efter avtal med en klockare gömt sig i tornuppgången och därifrån iakttagit hurusom Björnram biträdd av en medhjälpare gjorde sina förberedelser för föreställningen. Masker liknande de avlidna hade fastsytts vid något vitt tyg, vilket var utspänt på fina tunnband, och, sedan Björnram gjort några korsningar och frammumlat vissa mystiska ord upphissades »vålnaderna» och nedsläpptes åter allt efter behov av den osynlige medhjälparen medels tagelsträngar, som voro fästa i takkronorna. Rökpulver var strött på golvet och hindrade, när det vid föreställningens början antändes, åskådarne att nalkas för nära maskineriet. [2])

Hedins berättelse ger en tillfredsställande förklaring över Björnrams »andeuppenbarelser», och man får en inblick i den apparat han använde, vilken skulle gjort mycken heder, tyckes det, åt en teaterregissör. — Mot Hedins berättelse har visserligen invänts att det för honom, som befann sig på större avstånd, skulle varit omöjligt att se de »tagelsträngar», med vilka vålnaderna sattes i rörelse. [3]) Men om han ock kan ha miss-

---

[1]) I ett föregående (brev av den 17 jan. s.å.) hade Schröderheim skrivit till Gyldenstolpe: »B[jörnram] är glad och nöjd, säker på att snart gifva de svagtrogna en stor konviction. Kungen har hulpit hans lutor och allt är väl.» (Svenska memoarer o. brev VI s. 44). Konungen hade således, trots att han börjat misstänka Björnram, dock hjälpt honom med penningar. I överensstämmelse med Schröderheim skriver Oxenstierna till Gyldenstolpe (brev av Stockholm den 17 jan. 1782): »Orgorna [Björnram] äro särdeles väl stämda nu för tiden och hafva aldrig gifvit mera klara toner. De äro stämda till arbete som Schröderheim och O[xenstierna] fått löfte att höra men de veta ej ännu när konserten kan begynnas». (Lewenhauptska arkivet på Sjöholm, s. 15, 16).

[2]) HEDINS berättelse t.ex. i Biographiskt lexicon, Björnram (Uppsala 1826). GEIJER, Gust. papperen (1876), 2, s. 301, anm. 1.

[3]) C. DAHLGREN, Frimureriet med tillämpning på Sverige, s. 167 ff.

tagit sig i en eller annan detalj, gör dock hans berättelse i sin helhet ett trovärdigt intryck, liksom Hedin ju var en aktningsvärd person.

Hedin, som i början var något villrådig om vad han borde göra, meddelade därpå sin upptäckt åt konungen och inom kort fjärmade sig denne från de mystiska arbetena; hans mångskiftande intressen drogo honom dessutom snart åt annat håll. Så uppgives det på vintern 1783 att teatern upptog honom helt och hållet och att detta intresse skjutit åt sidan de mystiska arbetena. Det tyckes t.o.m. varit påtänkt, att h.o.h. undertrycka »les travaux maçonniques.» [1]) Björnrams egentliga glansperiod upphör också omkring denna tid, men ännu var det ej alldeles förbi med hans inflytande.

Han skall på våren 1783, enligt Iverus, [2]), åter närmat sig hertig Karl, antagligen emedan han på något sätt fått erfara konungens missnöje. Det vill synas som om Reuterholm förmedlat detta närmande. [3]) Björnram spelade en roll i den krets som omgav hertigen; denne skall nu också ha deltagit i nattliga seanser på Johannes' kyrkogård. [4]) Till kretsen hörde utom Björnram och Reuterholm även greve Bonde och en annan mystiker, Falkenberg. — Känt är att i hertigens omgivning en hätsk stämning rådde mot Gustav III; man lyssnade här begärligt till spådomar, som förkunnade konungens snara död och hans broders upphöjelse i stället för den såsom oäkta ansedda tronarvingen. [5]) Med den andre nämnde mystikern tyckes Björnram ha kommit väl överens; »de hyste mycken aktning för varandra.» [6])

I varje fall tycktes Björnrams ekonomiska ställning ha förändrats till det sämre; år 1783 bodde han i Katarina församling; [7]) han hade således ej mera fria rum på Riddarholmen; sin sekreterarvärdighet och tolksyssla jämte lön fick han dock behålla.

---

[1]) Oxenstierna till Gyldenstolpe 4 februari 1783 (LAMM J. G. Oxenstierna, s. 260). WARBURG, Ehrensvärd s. 151.

[2]) Anf. arb. s. 187.

[3]) Den 1 nov. 1782 hade hertigen i brev bett Reuterholm framföra sina hälsningar till Björnram och påminna honom om hans löfte att ge råd åt hertigen (Reuterholms samling i Riksarkivet i Stockholm, hert. Karls brev till Reuterholm). Reuterholms svar till hertigen, dat. Stockholm den 29 nov. s. å. (Riksarkivet, hert. Karls brevsamling).

[4]) STURZEN-BECKER, Reuterholm s. 72; IVERUS, anf. arb. s. 187.

[5]) IVERUS, anf. arb. s. 189.

[6]) Oxenstierna till Gyldenstolpe, Stockholm den 17 jan. 1782. (Lewenhauptska arkivet på Sjöholm, s. 16).

[7]) Stockholms stadsarkiv.

Men märkligt nog, konungen själv hade ej definitivt brutit med sin hovspåman; förmodligen ansåg han det rådligast att för alla eventualiteter uppehålla någon förbindelse med magikern och genom honom med den osynliga världen. Bland Reuterholms papper förekommer en profetia av Björnram angående kronprinsens koppympning, av maj månad 1783. Genom Schröderheim lät konungen begära Björnrams utlåtande, huru denna procedur, som skulle företagas med kronprinsen och ansågs betänklig och farlig, skulle komma att lyckas. Björnrams profetia avkunnades natten mellan den 26 och 27 maj; han rådde att företaga ympningen inom 8 dagar, den komme nämligen ej att medföra ringaste men. »Under det kopporna vara», heter det i profetian, »bör oförmärckt hos fölliande praeparerade paquette läggas nederst vid Hans fötter i sängen, utan att han eller någon annan ser detsamma, hvilcket efter Prinsens återställande till hälsan, kastas uti Elden». [1])

Från nästan samma tidpunkt, juni 1783, föreligger en annan profetia av Björnram, som åter befattar sig med för riket viktiga angelägenheter, också den förmodligen avkunnad för konungens räkning. Under följande år 1784, heter det, blir det antingen krig eller slutes krigsförbund med någon annan potentat; ett stort dödsfall tilldrager sig i Sverige; en kunglig person i ett grannrike dör, varjämte dyrhet och hungersnöd åter förutspås. Papperet, varpå profetian står, får öppnas och kan visas åt förtrogna den sista december 1784. [2])

Av Björnrams lärjungar förblevo åtminstone Oxenstierna och Reuterholm mästaren trogna och han erhöll, tyckes det, av dem även ekonomiskt stöd, varav han numera var i stort behov.

Först under loppet av år 1782 torde Reuterholm, då kammarherre och ännu en ung man, omkring 26 år gammal, ha trätt i närmare förbindelse med Björnram, vars ivriga anhängare han blev. Möjligen förmedlades bekantskapen genom vännen Oxenstierna; förhållandet mellan Reuterholm och profeten tyckes ha blivit varmare i den mån Björnram börjat förlora sin kredit hos konungen, betecknande nog för Reuterholm, som var Gustav III:s bittra fiende. [3])

---

[1]) Prophetia om Kron Prinsens Kopp Ympning etc. K. Biblioteket i Stockholm, Autographica, Reuterholm. (Avskrift tagen av originalet, som av Björnram lämnades till konungen.)

[2]) Egenhändigt original av Björnram, K. Bibl. i Stockholm, Autographica, Björnram.

[3]) Iverus, anf. arb. s. 187. Sturzen-Becker, Reuterholm, s. 69. Schinkel-Bergman, Minnen III, Bilaga N:o 10, s. 313 ff. — Enligt ett av H. Donner refe-

Antagligen från ett tidigt skede av deras bekantskap datera sig ett antal av Reuterholm gjorda förfrågningar om framtiden jämte de svar Björnram på dem avgivit. [1]) Frågorna äro ganska triviala, så t.ex. lyder den första: »Blir det något af med det Giftermålet, hvaruppå jag nu täncker?» Svar: »Icke förr än efter 2:ne år». Saken intresserar tydligen Reuterholm, ty han frågar åter (9:de frågan): »Blir jag snart och väl gift?» Svar: »Icke synnnerligen snart, men tämmeligen väl gift: ej med fullkomligt nöje, icke heller af innerlig åtrå till giftermålet». För säkerhets skull frågar Reuterholm ytterligare (16:de frågan): »Blifver jag mera änn en gång gift i mina dagar?» Svar: »Nej, men änkling». (Faktiskt förblev dock Reuterholm ogift hela sitt liv). Tolfte frågan lyder: »Får jag af Kungen, Drottningen eller Hertig Carl min mästa Lycka?» svar: »Af Hertig Carl! Något af Drottningen, dernäst av sin egen lycka». (sic!) 15:de frågan: »Får jag någonsin upp den skatten, som ligger nedgräfd i min källare på Svidja?» Trots siarens kategoriskt nekande svar: »Det skier icke» kunde det kanske ändå löna sig för finska staten, som ju numera äger Svidja, att låta anställa grävningar i källaren därstädes. — De bägge sista frågorna (den 25:te och 26:te) lyda: »Håller Björnram sina ord och Löften till mig, att giöra mig till sin arfvinge och Lärjunge i de mystiske Sakerna?» samt: »Huru snart giör han det?» På dessa frågor svaras endast med några mystiska tecken, omöjliga att tyda för den oinvigde. [2])

Såsom ovan nämnts hade Plommenfelt på våren 1782 råkat illa fast — han hade på en fönsterruta i ett värdshus ristat högeligen förolämpande ord om konungen; Munck torde ha angivit honom och hade

---

rerat brev från greve Karl Bonde till Reuterholm, sannolikt av år 1782, misstänktes Björnram av dem äga vissa högre kunskaper (i Rosencreuzer-ordens hemligheter?) än vad t.o.m. de högre frimurarne i Sverige innehade. Bonde och Reuterholm önskade därför komma i direkt förbindelse med Björnram, utan förmedling av de högsta frimurarne, i hopp att han skulle meddela dem upplysning. Björnram ansågs hysa motvilja för det franska frimureriet (där höggradsystemet var rådande).

[1]) I K. biblioteket i Stockholm, frågorna av Reuterholm, svaren av Björnrams hand, på samma papper (Autographica, Reuterholm).

[2]) Bland Reuterholms efterlämnade papper i K. biblioteket i Stockholm, Autographica, finnes ytterligare en spådom av Björnram; på kuvertet står med Reuterholms handstil: »*Oracle* afkunnadt och mig gifvit juledagen år 1784 i Stockholm, i anledning af ett julenatten anställt magiskt arbete till utrönande härav». På kuvertet står: »N. B. Homo proponit sed Deus disponit». Spådomen berör Reuterholms och hans broders resor etc. Ytterligare finnas i samlingen upptecknade flera av Reuterholms drömmar.

jämte Reuterholm tagit vara på rutan, som måste framvisas. Båda två blevo emellertid efteråt sjuka, vilket Reuterholm tror Plommenfelt ha vållat genom sin magi för att hämnas på sina vedersakare. Reuterholm var ej egentligen sjuk, men kände en kvalfull oro och ångest och fick ingen sömn. Han gick då till Björnram, som lovade att han skulle bli frisk innan kl. 6 e.m. och gav Reuterholm ett litet förseglat paket, som denne efter hans anordning med avig hand och bortvänt ansikte kastade i brasan och yttrade därvid vissa ord (som han ej meddelar); kuren hade ofelbar verkan. — Men icke nog därmed, Plommenfelt hade också velat hämnas på den kungliga familjen, och hertig Karl hade ganska riktigt fått en häftig attack med konvulsioner; han hade dock snart botats av Björnram, som dessutom lyckades förekomma en dylik anstöt hos konungen själv. [1])

I augusti 1782 försiggingo i snabbt tempo flera andeförevisningar, vilka gåvos av Björnram för den nye intresserade lärjungen; de ha utförligt och på ett ganska naivt sätt beskrivits av Reuterholm. [2]) De företogos alla på Johannes' kyrkogård och vid dem vankades det rikligt med andesyner och annonser. Bl.a. sågs en gång »en lång figur i människoliknelse med ett vitt lakan eller svepning ikring sig stående mitt framför kyrkan uppå en gravsten»; en annan gång visade sig ett spöke i form av ett vitt kreatur till storleken likt en kalv, vilken så snart man närmade sig löpte undan så att gnistorna sprakade. Efter att vid det första besöket ha gjort ett magiskt tecken på kyrkodörren, bultade Björnram på och uttalade ett ord, som »liknade mycket Chinesiskan» samt började uppå P h t s i. Detta var andarnas lösen, och de kommo strax i livlig rörelse samt gåvo sig tillkänna med knäppningar och slag, prasslande och gående inne i kyrkan; man hörde flera ihåliga röster som »då man ropar i en tom tunna». Också från klockstapeln hördes »ett oändligt smällande och bullrande.» Det första av dessa besök skedde den 17, det andra den 20 och det tredje den 23 augusti; vid det andra var också Oxenstierna närvarande. — Det förefaller som om Björnram enkom velat pröva huru långt han kunde gå utan att väcka misstankar hos sina unga lättrogna adepter och därför lössläppt hela det infernaliska följet, som också vid dessa besök fört ett värre oväsen än förut.

---

[1]) Sturzen-Becker, Reuterholm s. 92 ff enligt R:s sedermera förkomna uppsats Maçoniqua händelser § 47.

[2]) Schinkel-Bergman Minnen III, bilaga 10, s. 313 ff. Finlands minnesvärda män 2, s. 220 ff.

Om ett stort häxmästeri, som Björnram tillställde natten till den 18 oktober s.å., varvid också hertig Karl och greve Ruuth voro närvarande, få vi blott veta att Björnram trollade kyrkodörrarna upp och fast och att han lät en underbar eld flamma upp under en gravsten. Reuterholms beskrivning härom ingick i hans »magiska arbetsjournal», vilken Sturzen-Becker ännu fick se men som sedermera gått förlorad. [1]) — En noggrannare beskrivning på ett annat av Björnram anställt arbete ger samme författare, likaså efter Reuterholms förkomna arbetsjournal, och då trollkarlens sätt att gå tillväga, såsom det här skildras, väl får betraktas såsom typiskt för honom, återge vi denna beskrivning. Natten till den 14 oktober 1782 gav Björnram en teatralisk underhållning för Reuterholm och baron Björnberg i den sistnämndes hem. På förhand hade arbetsrummet blivit berett medels rengöring och rökelse. Förrän de andra inträdde hade Björnram en stund varit ensam inne »för att tända ljusen etc.» Kl. 12 började arbetet. På ett träbord, varpå intet av metall fanns och som var betäckt med en vit serviett, låg bibeln uppslagen samt nyckelbenet av en död människa; på detta lade Björnram, just då arbetet skulle börja, en liten papperslapp varpå han tecknat vissa karaktärer (bokstäver). Bredvid bibeln stod dessutom en rökelsepanna och i trekant tre vita vaxljus i porslinsstakar. Mitt emot bordet, ungefär 3—4 alnar därifrån, stodo stolarna, av vilka Reuterholm intog den mellersta med Björnram till höger och Björnberg till vänster. Nu uppstod trollkarlen, gick tre gånger kring bordet med rökelsepannan i handen, stannade i alla fyra hörnen och mumlade sakta några ord. Sedan kastade han ett nålhus under bordet och upptog det strax igen samt viskade åter för sig själv, släckte därpå ljusen, »det i öster först», och lade samtidigt något som han höll i handen, på det ställe av bordet, där nyckelbenet låg. Efter alla dessa manipulationer satte han sig på sin förra plats. Efter få minuter förnummos annonser i form av knäppningar med samma sprakande ljud, som elektriska gnistor åstadkomma. Knäppningarna spredo sig över hela rummet men hördes dock mest vid Björnrams stol, samt nästan alltid tätt utmed golvet. Även hördes andra annonser, »liksom ljudet av metall, då man slår därpå med sin knoge», vidare förnams visslande, krafsande och hårda dunsar, ett par av de sistnämnda voro så nära Reuterholms stol, att den därav skakades. Under hela tiden sågs mer eller mindre klart huru det skymtade något vitt, vilket ibland lyste till med ett svagt sken. Detta vita höll sig mest över bordet, isyn-

---

[1]) STURZEN-BECKER, Reuterholm s. 72.

nerhet över bibeln, men tycktes däremellan röra sig av och an i rummet i »matt liknelse av menniskofigurer». Sedan man hållit på över en timme började annonserna avtaga och upphörde alldeles då klockan slog $^1/_2$ 2. Björnram gick då ut i yttre rummet att hämta ljus, varefter han sönderrev och uppbrände den mystiska papperslappen, slog igen bibeln, men bad att allt det övriga finge ligga orört till följande morgon. Nyckelbenet lämnades även kvar och skulle gömmas till följande gång.

Det ifrågavarande benet hade Reuterholm någon tid förut händelsevis upptäckt på Johannes' kyrkogård och lagt på ett avsides ställe tills han fått tillfälle att fråga Björnram om det var ett riktigt nyckelben. Reuterholm jämte de andra hade därpå samma afton föreställningen skulle ske avhämtat det från gömstället på kyrkogården. — Före arbetets början hade man noga iakttagit att utflytta ur rummet några för stundens allvar mindre passande skulpturverk, och då ljusen släcktes, uppmanade Björnram de närvarande att upplyfta sina hjärtan till den Högste samt förnämligast hava ögonen fästa på bordet och bibeln. Under arbetet fick man blott helt sakta tala med varandra; Reuterholm hade emellertid frågat Björnram, om han tordes tilltala de andar, som visade sig, men mystikern hade svarat undvikande och bett Reuterholm hålla inne med dylika frågor. — Förberedelsen för arbetet bestod i fastande hela aftonen och avläggande av »grövre» metaller. [1])

Den 16 februari 1783 gjorde Reuterholm efter Björnrams instruktion och med hans tillåtelse sitt första självständiga magiska arbete. Också detta utfördes i Björnbergs hus i närvaro av flera frimurare. Reuterholm lyckades dock ej framkalla mer än några obetydliga annonser; några ljusfenomen visade sig även, men de kunde, såsom han själv medger, härleda sig från månskenet, som trängde genom gardinen. Han menar, att man i själva verket ej kunde begära mera av honom, som ej förut på egen hand befattat sig med andars framkallande, hälst därvid begagnades ett redan flera gånger förut nyttjat nyckelben. Björnram hade dock varit oartig nog att efteråt säga honom att han hela tiden, medan den ovane eleven utförde arbetet, hade »pinats som en mask». — Icke desto mindre blev Reuterholm nu, såsom den förste av bröderna, av Björnram förklarad för »mästare». [2])

En gång sammanträffade Björnram av en händelse i en folkträngsel med en landsman, en gammal österbottnisk bonde, som anlänt till Stock-

---

[1]) STURZEN-BECKER, Reuterholm s. 73 ff.
[2]) STURZEN-BECKER, Reuterholm s. 77 ff.

holm att bevaka en sak i revisionsrätten. Björnram gav sig i samtal med honom och det visade sig att gubben hade stora insikter i hemliga konster »som alla den nationens folk plägade vara så snälla i.» Han kunde skaffa igen förlorat gods genom att tvinga tjuven att bära tillbaka det han stulit, upptäcka mördare, förutse kommande händelser ävensom färdas genom luften som en blixt, blott med tillhjälp av två droppar blod, som han lät falla på en näsduk, varpå han sedan satte sig. Allt detta berättade Björnram för Reuterholm, »hvilken, som vanligt, trodde därpå som på gudsord» och strax antecknade historien som ett bevis på »hvilka farliga kunskaper, som finnarna ega i den elaka magien, och hvilka de så fritt utöfva». Reuterholm ansåg nämligen denne gubbe, ovisst varför, som en elak, svart arbetare. [1])

Delvis voro de magiska arbetena av en fredlig, idyllisk karaktär. Under sommarmånaderna samlade man fyrväpplingar, vilka medförde lycka, delar av växter eller deras dagg m.m. — I början av sommaren 1782 hade Björnram vistats i Karlshamn och i brev undervisar han Oxenstierna om huru denne skall anställa ett magiskt arbete. En växtrot insättes i en flaska, och sedan roten övergått till förruttnelse skall flaskan väl korkad nedgrävas i jorden på ett ställe där det ej finnes sand, ungefär en halv aln djupt, och förbli där i tre månader, varefter Oxenstierna skall få vidare besked om huru med densamma skall förfaras. Sex veckor borde i allmänhet förflyta sedan roten inlagts, innan flaskan får nedgrävas. — Ej heller nu få vi veta för vilket ändamål arbetet skulle anställas. [2])

Reuterholm insamlade ivrigt magiska föremål men ville också av magien skörda så stor reell nytta som möjligt, såsom han förklarar i sina brev till Oxenstierna; flera av dessa brev äro daterade Svidja åren 1782—83. Oxenstierna bör flitigt samla fyrväpplingar, »ty det är den växten eller bladen däraf, som i fattningen skall läggas under carneolen i drömringen». Dock kunna också treväpplingar nyttjas, men det bör (enligt magikern Falkenbergs föreskrift) observeras att de plockas vid första nymåne efter midsommardagen om morgonen, nyss efter det daggen intorkat, »och måste man för att vara rätt magnifique därvid hafva handskar tvagne uti vatten, hvari 2 gåssebarn blifvit döpta etc.» Björnram hade förklarat, att daggsamlandet bör ske efter gamla stilen eller

---

[1]) STURZEN-BECKER, Reuterholm, s. 86, 87, efter R:s förkomna uppsats Maçoniqua händelser § 52.

[2]) Brev av Karlshamn den 9 juni, från Värnbergs arkiv.

tideräkningen, ty naturen är envis och rättar sig efter den och ej efter nya stilen. Om daggen samlas i en flaska och däri lägges ett skedblad honung samt flaskan väl korkas, skall man enligt Björnram erhålla ett medikament, härligare än sal. herr Theophrasti ab Hohenheims (Paracelsus') förträffliga Vademecum. Och vid alla insamlingar skola vännerna också ihågkomma varandra. [1])

Oxenstierna följer rådet men är desperat över att han ej kan få ihop tillräckligt med dagg. Även har han bekymmer för en flaska snövatten, som han samlat, och skall med nästa post meddela Reuterholm om det blir något av detta trollmedel eller ej, vilket senare vore hårt, sedan han i två års tid laborerat med flaskan. »I alla fall skall det dock vara en stor Medicin». Djuret (Björnram) har meddelat honom en ny »sympathie», som Reuterholm får erfara då de råkas, men Oxenstierna har måst lova att ej skriftligen omtala den för sin vän. [2])

Den koleriske Reuterholm blir förargad över att ej strax få del av den nya upplysningen. »Vad för en farlig sympathie kan det väl vara, som ej får skrifvas?» Han råder Oxenstierna att ej låta förbluffa sig av Björnrams hemlighetsmakeri. Denne har heligt lovat meddela Reuterholm all sin visdom. »Låt för allting», skriver han, »aldrig afskräcka dig att gienast fatta i pennan hvad du får af hans oredigheter. Jag liter uppå att du äfven därvid på det bästa söker giöra mina fordringar gällande, hvilka vår lille Doctor Faust dessutom flere tusende gånger. . . svurit att aldrig glömma. — Med Daggens insamlande», tillägger Reuterholm, »har jag i år eij varit lyckligare än du. . . En hoper Växter och örter har jag likväl hunnit påta upp, hvaraf du ock min Vän, när vi råkas, skall få din betingade halfpart.» [3])

Då löftena ej uppfyllas och magien således ej medför handgripliga fördelar, skyller Reuterholm detta på bristande god vilja hos Björnram. Oxenstierna bör söka väcka den lille profetens flinthårda samvete och med godo eller ondo rycka ur hans klor vad Reuterholm med rätta tillkommer. [4])

---

[1]) Brev dat. Stockh. d. 18 juni 1782, från Värnbergs arkiv, jmfr. M. LAMM, J. G. Oxenstierna, s. 263.

[2]) Brev dat. Ås postkontor och Skenäs den 28 juni 1783. (Riksarkivet i Stockholm, Reuterholms samling.)

[3]) Brev dat. Karis Post Contoire och Svidja den 14 Junij 1783, Värnbergs arkiv.

[4]) Brev dat. Svidja den 1 aug. 1783, Värnbergs arkiv.

Kort därefter meddelar Oxenstierna sin vän, att »djuret», som gjort en hemlighetsfull resa till Västerås, nu åter vore i Stockholm, men legat sjuk av gikt. »Hans snövatten», tillägger Oxenstierna melankoliskt, »blef en l-t af och visst intet annat än litet orent vatten, som man kan få lättare än med två års preparation.» [1])

Detta börjar bli för starkt för Reuterholm. »Agta dig allenast», skriver han till svar, »att eij Daggflaskan förblandas med det kosteliga Snövattnet, hvars praeparatjon och förädling geck så långsamt och olyckeligt. Tvy och skamm vare Djuret», utbrister han, »för hela den Processen och alla de många svårigheter, jag hade att av detta Vade mecum också få en liten flaska.» [2])

Reuterholm tyckes ha bistått Björnram med att skaffa honom lån eller understöd av någon i Västerås boende person H. . . mot löfte om en motprestation av magikern, vilket löfte denne ej infriat. De utlovade magiska föremålen har Reuterholm ej fått emottaga och hans förbittring ger sig luft i flera tragikomiska utgjutelser. Björnram hade ej ens bevärdigat honom med brev. Reuterholm ansåg att Björnrams resa till Västerås blott var ett trick »för att komma sig till H:s fattiga kontanter» och då han nu fått höra att Björnram lidit av gikt, utbrister han: »Gickten måste hafva slagit i hans knubbiga klor, så att den lilla . . . eij mera kan skrifva!» »Säg honom», heter det i ett annat brev, »att jag väl icke tänckte mig hafva giort mig så mycket besvär för en så otacksam, och att jag ju snarare bordt lemna honom åt sitt Gillstugu öde. . . Men denna Läxa har jag förtient för min godtrogenhet. . . Fråga honom. . . min söta du! om han nu eller aldrig vill lemna de omtalte saker dem du gracieust täcktes i ditt förvar taga och äfven, hvartill den lilla strunten i glaskulan[?] är nyttig, som han vid denna tiden lofvade förkunna mig? Jag litar uppå din godhet, att som sig bör ställa honom sin tort under ögonen. . . Det kan åtminstone till härnäst göra honom litet skickeligare för den som hädanefter vill åtaga sig dess lumpna underhåll». — Men trots sin förargelse bibehöll Reuterholm dock sin tro på Björnrams övernaturliga »pouvoirer.» I samma brev heter det också: »Jag annhåller att du . . . ville . . . låta mig veta hela Diurets historia sedan min afresa. Hvad har han giort på Drottningholm, då han varit ditkallad av Schröderheim i sommar? . . . Huru han nu är med Hertigen? Om han mera någodt practiserar? Samt i synnerhet, om han ännu eij

[1]) Brev dat. Skenäs den 9 augusti 1783. (Riksarkivet i Stockh., Reuterholms samling.)

[2]) Brev dat. Svidja den 29 aug. 1783, Värnbergs arkiv.

för dig kunnat förmås öppna all sin Huses rijka håfvor? Du vet huru Intresserad jag är i denna sednare articlen, och förlåter jag honom på den händelsen gierna all dess otacksamhet emot mig.» [1]) — Men den reella fördelen av magien har Reuterholm dock, som sagt, ständigt i sikte. Då Oxenstierna sökt stämma sin vän mildare gentemot Björnram, svarar Reuterholm: »Att diuret nu . . . är så oändeligen älskansvärdt och fromt, betyder intet annat änn att de penningar jag sidst skaffade honom af H. . . redan äro med hälsan förtärde. Hjelper du honom snart till nya recevuter, får du nog se honom käcker igen; men det har ärfarenheten lärt mig att man aldrig får honom spakare, änn då man länge med Contanterne fördröijer, hvilcket jag äfven råder dig i denna conjuncturen att giöra, i fall du af densamma vill draga någon fördel.» [2])

Emellertid tyckes Björnram vid denna tid sökt skaffa sig en säkrare utkomst. Han skrev i augusti 1783 till Oxenstierna att han någon tid vistats i Stockholm och att han sökt men ännu icke lyckats åtkomma något jordagods; han hoppades nämligen få arrendera någon av riksrådet baron Sparres ägendomar. Han ville dock tala närmare med Oxenstierna och med Sparre själv, »hvilcket», skriver han, »eij lärer kunna skie förrän i höst så vida jag i Herrens namn nästa måndag vill Gud, reser uppåt landet i anseende till angelägna orsaker.» Dock dröijer han ännu någon vecka om han får vänta svar av Oxenstierna. [3]) Det förefaller emellertid ej som om Björnram haft framgång med sina omtalade planer.

I september månad 1783 anträdde Gustav III sin långa italienska resa, vilken räckte till augusti 1784. Under hans frånvaro började andeoväsendet taga ett större uppsving än någonsin. Men nu var det ej mera Björnram, som utgjorde medelpunkten i den mystiska kretsen; ett nytt klart skinande ljus hade uppstått; det var löjtnanten vid kustflottan Henrik Gustav Ulfklou, som nu med sina profetior och besvärjelser h.o.h. fördunklade Björnram. [4]) Hertig Karl föll med entusiasm den nye profeten till och Ulfklou upptogs i frimurarordens högsta grader. I brev till sin broder prisar hertigen Ulfklou, och ger, tyckes det, samtidigt

---

[1]) Brev dat. Svidja den 29 aug., 18 sept., 22 okt. 1783, Värnbergs arkiv.

[2]) Brev dat. Svidja den 2 december 1783, Värnbergs arkiv.

[3]) Brev dat. Stockholm den 21 aug. 1783, Värnbergs arkiv.

[4]) »Han [Ulfklou] är i vissa mål snällare än Björnram, men ännu mycket ung.» »Lille Propheten (Björnram) giör nu som förr inga miracel. Ulfklou tillika med Bonden är mycket hos Hertigen» (Munck till Reuterholm, Stockholm d. 22 jan. o. 19 mars 1784. Riksarkivet i Stockh., förf. meddelat av godsägar H. Donner).

sidohugg åt Björnram. Ulfklou, säger han, talar rent och klart samt förståeligt och plågar ej sina lärjungar med obegripliga allegorier och onödiga förbehållsamheter, som nästan alltid röja okunnighet. Vi erinra oss hurusom hertigen tidigare ej gjort framsteg hos Björnram i inhämtandet av mysterierna; denne hade kanske med flit sökt göra sin visdom så svårfattlig som möjligt för den icke synnerligen klyftige lärjungen. I slutet av sitt brev säger hertigen rent ut: »Björnram som härintills varit ett dunkelt ljus, har blivit ännu dunklare sedan denne sistes ankomst och äro dess kyrkogårds arbeten ej af de bäste.» [1])

Ulfklou fick emellertid så stort inflytande över hertigen, att han började bli en farlig konkurrent för Reuterholm, som ju ivrigt arbetade på att bringa den svage fursten under sitt välde. Han lyckades slutligen genom intriger avlägsna Ulfklou och hålla honom borta från Stockholm. [2]).

Under Ulfklous maktperiod hade Björnram, som med honom stod på spänd fot, synbarligen ej trivts i huvudstaden; åtminstone vistades han om sommaren 1783 i Västerås och i början av 1784 i Örebro samt senare på året på Aspön i närheten av Strengnäs. [3]) Man efter rivalens bortresa infann han sig åter i Stockholm där han också sammanträffade med sina gamla vänner. [4]) Om hösten 1784 skriver Reuterholm till greve

---

[1]) STURZEN-BECKER, Mystiker under Gustaf III (Svensk månadsskrift utg. av Warburg, 1864, s. 860 ff. Hertigen till Gustav III, Stockholm den 24 jan. 1784 (Uppsala U. B. F. 484). IVERUS, anf. arb. s. 197. I brev till Reuterholm av Gripsholm den 12 nov. s.å. yttrar hertigen att man bör hålla Ulfklou vid humör och hjelpa honom ibland med kontanter, »det tör hända lönar sig bättre än vår vän Björnrams filouterade konster». (Riksarkivet i Stockholm, Reuterholms saml.)

[2]) SCHINKEL-BERGMAN, Minnen III, Bilaga N:o 11 (Reuterholms anteckning om Ulfklou och frimureriet m.m.) s.317 ff. STURZEN-BECKER, Reuterholm s. 102, 103. IVERUS anf. arb. s. 199.

[3]) Oxenstierna till Reuterholm, Skenäs den 9 aug. 1783. (Riksarkivet, Reuterholms saml.) Björnram reste till Örebro i februari (Björnram till Oxenstierna, Stockholm den 6 februari 1784, Värnbergs arkiv), och var i juni och ännu i början av oktober på Aspön. Schröderheim till Gustav III, Järva d. 11 juni 1784 (Schröderheims anteckningar s. 212 och hos TEGNÉR, Från tredje Gustafs dagar s. 229. Hertig Karl till Ruuth, Gripsholm den 13 oktober s.å. (Riksarkivet, Ruuths samling).

[4]) Om sommaren 1784, ovisst om före eller efter konungens återkomst, hade Björnram genom Schröderheim blivit kallad till Drottningholm att giva upplysningar. (Munck till Reuterholm, Stockholm den 10 okt. 1784, Muncks brev till Reuterholm, Riksarkivet i Stockh. Författaren ben. meddelat av godsägar H. Donner.)

E. Ruuth: »Ifrån lilla Björnram, som strax uppsökt mig, har jag otaliga hälsningar. Han har nu qvicknat vid sedan Ulfklous bordtresa, et son Regne commence ou celui de l'autre finit. Jag hoppas innan kordt af honom draga mycket partie.» [1]) »I Maçonneriet», heter det i ett annat brev från honom till samme adressat, »är helt tyst, och har alt sedan kungens hemkomst, ingen sammankomst varit. Lilla Björnram vandrar här ännu omkring som en annan Jerusalems skomakare. Af honom har jag likväl denna tiden knipit en eller annan liten secret, som väntar dig, min bästa vän, när vi härnäst råkas.» Att Reuterholm nu åter förnyat sina energiska attacker mot den förbehållsamme innehavaren av den hemliga visdomen, framgår även av ett brev från hertig Karl till greve Ruuth från denna tid; han skriver bl.a.: »Jag skall hälsa från Propheten Björnram, han har fådt sin Plågo ande från Finland tillbakars nemligen vår vän Reuterholm som prässar honom lika som en fyllhund en tom Bouteuille ty fåfängt får han något af den lille Mannen.» [2]) — Själv anser sig ju Reuterholm dock denna gång haft bättre framgång än förr.

Oxenstierna bevarade orubbligt sin goda tanke om mästaren. »Under de tre dagar jag var i Stockholm, berättar han i brev till Reuterholm, passerade jag en afton med honom på Djurgården uti ett ändå[?] intressant Colloqvium. Det må nu vara hur det vill så är han det bästa vi ännu haft. Jag vet nog att den enögda regerar bland de blinda, men man måste älska sina vänner med deras fel.» [3]) Reuterholm är ej mera så entusiastisk, om han också ej betvivlar Björnrams siarförmåga. »Apropos af charlataner», skriver han något senare från Finland dit han återvänt, »måste jag likväl giöra det lilla underliga diuret Biörnram rättvisa, i hvad han dagen för min avresa Propheterade om min förestående sjukdom. Det är obegripeligt, huru kännedomen af det tillkommande kan bo i hop med les fourberies de Scapin.» [4])

Sin förra inflytelserika ställning återvann Björnram i alla fall ej mera. Han hade också fått andra farliga medtävlare. Den kanske mest bekanta av dem var mamsell Ulrika Arfvidsson,» Caffekärngen», som K. A. Ehrensvärd titulerade henne eller »Häxan i Endor», som hon också kallades, vars spådomar i kaffesump blevo namnkunniga. Också med henne kom Björnram i konflikt, han hade tillsammans med Ehrensvärd och andra besökt sierskan. Hennes utsagor rörande de besökande hade på ett

---

[1]) Brev dat. Stockholm den 19 september 1784 (Riksarkivet, Ruuths samling).
[2]) Brev dat. Gripsholm den 15 oktober 1784 (Riksarkivet, Ruuths samling).
[3]) Brev dat. Skenäs den 2 oktober 1784 (Riksarkivet, Reuterholms samling).
[4]) Brev dat. Svidja den 1 juli 1785 (Värnbergs arkiv.)

märkvärdigt sätt slagit in, men Björnram av någon orsak blivit förargad och ovettig, så att hon efteråt beklagat sig däröver för Ehrensvärd. [1]) Också med denne framstående man hade Björnram nämligen gjort bekantskap och hade förmått honom att i sitt sällskap besöka sin gamla valplats, Johannes' kyrkogård. Dessförinnan hade han genom sina framställningar lyckats bringa Ehrensvärds lättrörliga inbillningskraft i sådan jäsning, att denne nästan på tre veckors tid ej kunnat få någon sömn. En mörk novembernatt bestämdes till tidpunkten, då den nye eleven skulle få del av det övernaturliga ljuset. I en fantastisk hexmästardräkt med en svart stav i handen kom Björnram för att avhämta Ehrensvärd. På slaget tolv anlände man till Johanneskyrkans port, vilken ehuru dittils stängd och reglad genast uppflög vid tredje slaget av Björnrams trollstav; men just då de skulle inträda, slogs porten igen med ett förfärligt brak. Nu framblixtrade plötsligt ett ljussken, varvid trollkarlen själv föreföll dödsblek i ansiktet av bävan. Detta hade den verkan att då Björnram sporde om Ehrensvärd fordrade, att han med våld skulle bana dem väg in på kyrkogården, där till följd av någon ofrivillig försummelse stora faror hotade dem, denne hade svarat att han hälst önskade gå hem till vila. Följande morgon tackade han i en biljett Björnram för dennes beredvillighet, men undanbad sig vidare undervisning i andeskåderiet, varav han nu fått nog. [2])

För övrigt avtynade till stor del de magiska arbetena. »Alla våra propheter såfva, få si hvad de taga sig före när de en gång bli vakna», skriver Munck till Reuterholm den 30 aug. 1785. [3]) — Oxenstierna och Reuterholm fingo dock äntligen belöningen för sin uthållighet, då mästaren den 7 juli 1786 tilldelade dem »den högsta pouvoiren.» De skulle nu bli ensamma innehavare av alla hans högsta kunskaper — men i vilken grad dessa motsvarat deras förhoppningar, veta vi ej.

En tid tänkte Björnram på att definitivt lämna huvudstaden och denna plan stod i samband med hans avsikt att gifta sig. Ett särskilt mycket kort kapitel i Björnrams historia utgör episoden om detta hans äktenskap. Därom finnes en för Björnram föga hedrande relation, men som ej tillsvidare har kunnat kontrolleras. Hans utsedda gemål var Anna Botilda Torsman, dotter till överinspektorn för stora sjötullen i

---

[1]) Ehrensvärd till Oxenstierna, odaterat (februari eller mars 1784?) i Uppsala U. B. G. 60. — Brevet återges delvis hos Warburg, Ehrensvärd s. 156.

[2]) (L. Hammarskjöld), Samtidens märkvärdigaste personer, Biographisk tidskrift, Uppsala 1820, s. 165 — Warburg, Ehrensvärd, s. 152, 153.

[3]) Muncks brev i Riksarkivet i Stockh. ben. medd. av godsägar H. Donner.

Visby, Johan Petter Torsman. Redan på hösten 1786 hade Björnram gjort en resa till Gottland, [1]) antagligen i friareärenden. I maj följande år anhöll han om tre års permission från sin tjänst, då han ämnade sig till Gottland för att där vistas någon tid; ansökan beviljades. I en annan böneskrift, av augusti s.å., uppger han som sin avsikt att för alltid nedsätta sig på ön samt ingå äktenskap. [2]) I augusti 1784 torde Björnram ha avrest och erhöll genom Oxenstiernas försorg respenningar. Han fick t.o.m. en avskedsaudiens hos konungen. [3]) Vigseln skedde den 15 november i Visby. [4]) Men själva bröllopsnatten skall brudgummen ha rymt och medtagit de silverpjeser, som utgjorde bröllopsgåvorna; troligen hade han funnit att de ägde ett mera reellt värde än de av honom preparerade arcana, daggdrycken, snövattnet etc. — Han blev därpå lagligen skild. [5])

Ännu var ej Björnrams tid helt förbi. Det ryska kriget bröt ut och försatte profeterna i en livlig verksamhet. — Efter det Gustav III återvänt från det olyckliga finska fälttåget 1788 fann han utvägar att bekämpa och övervinna svårigheterna. Men han tyckes ej heller försmått att på förut proberat sätt skaffa sig direkta upplysningar om den dunkla och hotande framtiden. Hans utskickade kammarherren Borgenstierna redogör i rapporter till konungen för förutsägelser av mamsell Arfvidsson; i dem talas om huru kriget och riksdagen skola avlöpa, allt dock i ganska försiktiga ordalag. Men i dessa rapporter nämnes också Björnram, denne har bl.a. gjort »ett stort Simpathie arbete» för konungens räkning till förekommande av elaka stämplingar. I en annan rapport heter det: »B-m [Björnram] kan ej få träffas förrän Lördag förmiddag hemma hos honom.» [6]) Följaktligen existerade fortfarande förbindelsen

---

[1]) Reuterholm till Ruuth, Stockh. den 2 okt. 1786, (Riksarkivet i Stockh., Ruuths samling).

[2]) Björnram anhåller att i statskontoret få lyfta den honom tillkommande begravningshjälp för att bestrida kostnaderna för flyttningen. Också denna anhållan beviljades. (Björnrams suppliker i Riksarkivet i Stockh., Biographica B.)

[3]) Oxenstierna till Reuterholm, Drottningholm den 6 augusti 1787 (Riksarkivet, Reuterholms samling). Munck till Reuterholm den 21 aug. 1787 (Muncks brev till Reuterholm i Riksarkivet, medd. av H. Donner).

[4]) C. FORSSTRAND, En gustaviansk lyckoriddare, Sv. Dagbladet 24 juni 1916.

[5]) B. SCHÖLDSTRÖM, Brokiga bilder. Minnen o. anteckningar, Stockh. 1892, s. 101.

[6]) Borgenstiernas rapporter av d. 24 okt. 1788 och 26 febr. 1789, Uppsala U. B. F. 498; Adlerbeths relation, Uppsala U. B. F. 620.

mellan konungen och Björnram, ja den torde knappt någonsin ha varit fullständigt avbruten. [1])

Redan under Gustav III:s vistelse i Finland sommaren 1788 hade det varit fråga om att spåmannen skulle resa dit och uppvakta honom. Denna plan hade omintetgjorts av Schröderheim, som efter att ha varit Björnrams lärjunge sedermera tyckes ha blivit hans avgjorde motståndare. Schröderheim skriver nämligen till konungen om Björnrams reseplan på hösten s.å.: »Jag har ansett det onyttigt för flera skäl, jag har ej velat afstyrka honom, så mycket mindre som han lärer vara förbjuden att consultera mig, men jag har gjordt honom resan omöjlig och hoppas vinna en nådig approbation, då jag får säga mina skiäl.» [2])

Men Schröderheim skulle dock ej definitivt lyckas i sitt uppsåt; följande år, 1789 på sommaren, befinner sig Björnram ganska riktigt vid högkvarteret i Finland. Han hade själv föregående vår tillskrivit konungen ett brev, däri han i underdåniga ordalag anhåller om ett muntligt hemligt samtal, antagligen gällde det erhållande av tillstånd för resan.[3]) Han vågar ej bestämma tiden eller platsen för samtalet, men föreslår, att han finge komma upp på slottet och ledsagas längs den lilla trappan till något rum av samme vaktmästare som emottagit brevet. Anhållan blev beviljad. — Björnram skall i högkvarteret, efter egen uppgift, haft mycket och maktpåliggande arbete; han hade tjänstgjort som finsk tolk och också förhört överlöpare, vilket tyckes förutsätta någon kunskap även i ryska språket.

Men Björnram försummade ej heller de occulta vetenskaperna. Han skall ha vunnit många nya anhängare, men också otrogna och bespottare gavs det i lägret. En sådan var dåvarande kabinettssekreteraren Albert Ehrenström. Han blev naturligtvis bekant med Björnram, men någon sympati uppstod ej mellan dem. Björnram var enligt Ehrenström en folkskygg, inom sig sluten man, som icke sökte umgänge med andra och vars blick förrådde en hög grad av misstänksamhet. [4])

---

[1]) På sommaren 1784 hade Björnram kallats till Drottningholm att rådfrågas (Munck till Reuterholm, Stockh. d. 10 okt. 1784, medd. av H. Donner). Likaså hade Björnram på sommaren 1787 incognito infunnit sig på Drottningholm, där han sammanträffat med Oxenstierna och monarken själv (Hertig Karl till Reuterholm, Drottningholm den 6 aug., Riksarkivet, R:s samling).

[2]) Brev av d. 13 nov. 1788 (E. TEGNÉR, Från tredje Gustafs dagar, s. 277).

[3]) Brev av den 20 april i Uppsala U. B. F. 429; vid denna tid bodde Björnram i gelbgjutaren Rots hus i Clara Bergsgränd N:o 9.

[4]) J. A. EHRENSTRÖM, Efterlemnade anteckningar I, 196.

Under högkvarterets flyttning från Borgå till Lovisa (den 16 juni), då de färdades tillsammans i kanslivagnen, sökte Ehrenström, såsom han berättar i sina memoarer, förgäves locka sitt ressällskap att berätta om sina förbindelser med andevärlden. Björnram var ogenomtränglig, då han — med skäl — betraktade Ehrenström som en otrogen. — I Lovisa infann sig Björnram en afton hos Ehrenström och fordrade i pockande ton kurirbricka och skjutspenningar för en resa som han skulle företaga i konungens ärenden; han ville dock ej säga vart resan gällde och i början ej ens uppgiva summans storlek, och efter sin återkomst upplyste han lika litet om var han varit.

Ehrenström hade förfrågat sig hos konungen om Björnram verkligen skulle resa, och frågan hade besvarats jakande med ett något förläget småleende. Kort därefter fick Ehrenström, som var nyfiken, höra av en resande officer, att då denne vid midnattstid passerat Borgå kyrkogård, han till sin förundran sett en ensam person vandra där, och av skjutskarlen fått veta att det var sekreteraren Björnram. Nu var gåtan löst. Konungen, menar Ehrenström, var visserligen ej vidskeplig men nyfiken, och ville gärna veta vad Björnram trodde sig kunna förutsäga om framtiden. [1]) Vi åter, som ej anse konungen ha varit så fri från nämnda svaghet, anse att om en gång häxan i Endor rådfrågades, väl lika gärna ett försök kunnat göras att med tillhjälp av den erfarne besvärjaren mana fram någon avlidens ande för att tillfrågas om vapenlekens ovissa utgång.

Snart företog Björnram en längre och förmodligen nyttigare resa; han avreste med brev från konungen till hertig Karl i Sverige den 8 augusti och återvände den 12 därifrån. [2]) Härav synes att han fortfarande åtnjutit Gustav III:s förtroende. Schröderheim berättar härom: »Björnram har varit här i Stockholm, kurir ifrån kungen, på två dagar, mycket grann och just magnifik i nipper, hade bref till Ruuth [brevet till hertigen lämnades hos Ruuth], gjorde l'important och ville gärna blifva frågad men jag tillät mig intet. Han gjorde för öfrigt sin gamla métier att tigga och vara otidig.» [3])

---

[1]) EHRENSTRÖM, Efterl. anteckningar I, 196, 197.

[2]) Ruuth till hert. Karl den 8 augusti; till konungen den 12 aug. 1789 (Uppsala U. B. F. 425).

[3]) Schröderheim till Oxenstierna, Stockholm den 11 aug. (Svenska memoarer och brev VI, s. 90). Alldeles i överensstämmelse härmed skriver Oxenstierna till Reuterholm i brev dat. Skenäs d. 2 aug. (H. DONNER, Gustav III:s brevväxling med A. F. Munck, s. 137).

I Borgå sammanträffade Björnram med Munck, som berättar att han förde samma språk som de övriga profeterna, vilka voro mera kunniga än han, att nämligen kriget ej skulle slutas lyckligt. [1])

Också i brev till dåv. kungl. sekreteraren A. N. Edelcrantz (Clewberg) i Stockholm berättar Ehrenström om Björnram. Efter att bl.a. ha omtalat en misslyckad poet i högkvarteret, De la Myle, som vandrade från tält till tält och föredrog sina snillefoster, med vilka han själv var synnerligen belåten, fortsätter Ehrenström: »Vi ha dessutom ännu ett annat original här, vid namn herr Björnram, en visionär och profet så god som någon. Hans mirakler i Stockholm äro där kända. Här inskränka de sig till att han grälar över allting, är missnöjd med allting, att han har visioner, om vilka han icke talar (däri gör han rätt klokt) och att han kallar på andar, vilka icke infinna sig.» Han förutspådde förskräckliga olyckor, emedan man i högkvarteret vågade fordra 12 daler kopparmynt för en butelj rött vin etc. [2]) För övrigt hade enligt Ehrenström magnetismen och Swedenborgianismen mycket utbrett sig i Finland, och Björnrams vistelse här hade varit mycket profitabel för magien och det högre frimureriet. [3]) Huru länge Björnram vistades i Finland, veta vi ej, möjligen återvände han med konungen först i november till Sverige.

Gustav III:s regeringsdag, som grytt så ljus och solig, hade allt mer fördunklats av moln och dess sol gick slutligen ned i blod. Och som i en regelrätt ödestragedi uppträder också spåmannen, som förkunnar det olyckliga slutet. — Då den förre gunstlingen Munck beskylldes för förfalskning och på den grund ansattes av konungen, påminde han om att Gustav III själv låtit tillverka falska ryska sedlar. Förskräckt och förbittrad över att hans åtgöranden ej förblivit hemliga, kallade konungen, berättas det, än en gång på Björnram, som numera levde enslig och övergiven, för att av honom erhålla något råd i sin förlägenhet. Vid deras möte den 13 mars 1792 skall siaren ha givit sin monark en sista förmaning eller varning; Gustav III hade nämligen redan flere gånger förut blivit varnad för mars månad. Ehuru konungen själv ej varit

---

[1]) Munck till Reuterholm, Karlskrona den 4 sept. 1789 (Muncks brev till R., Riksarkivet, meddelat av H. Donner).

[2]) Brev dat. Kymmenegård den 18 aug. 1789 i K. biblioteket i Stockholm, Ep. E. 1. Orig. på franska.

[3]) Brev dat. Lovisa den 19 sept. 1789 (K. bibl. i Stockholm, Ep. E. 1). Orig. på franska.

utan fruktan för densamma, fäste han dock nu föga vikt vid varningen. Men tre dagar senare sårades han dödligt av Anckarströms kula. [1])

Även Muncks öde hade blivit förutspått av Björnram. Härom skriver Munck (medan han redan satt häktad i sitt hem) till Reuterholm: »Utaf miistice [mystici] är ingen at lita på härstädes af alla dem du kienner, mera än vår älsta prophet B[jörnram], han har skriftligen förut sagt mig hvad nu hendt, jag var således prevenerat och preparerad emottaga denna kalken.» — Björnram, berättar Munck, var rädd för Reuterholm och för alla människor ännu mera än förut. Enligt Munck var förhållandet mellan Björnram och prästen Collin dåligt. »Gud låte den fattiga stackaren», skriver Munck,» eij mista sin pension ty då svelter han ihjäl, och kan Collin förfölja honom, lita på att han giör det.» [2])

Mot slutet av sitt liv försjunker Björnram allt mera i dunkel och glömska. Men den som ej glömde honom var fattigdomen, som allt mera hårdhänt klappade på hans dörr, och detta spöke förmådde han ej fördriva med besvärjelser lika litet som sjukdomen, vilken likaså ansatte honom. Märkligt är att Björnram ej ens under sin förre lärjunge Reuterholms maktperiod (1792—1796) tycktes ha fått en i ekonomiskt avseende bättre ställning. Under förmyndartiden och senare under Gustav IV Adolfs egen styrelse inkommer han med flera böneskrifter. Än anhåller han om att med bibehållande av sin lön få bosätta sig på någon billigare ort än i huvudstaden — hans tjänstgöring kunde alltid anbefallas, när konungen reste till Finland [3]) — än vill han ha i förskott sin lön för sju år framåt, och i stället avsäga sig den för hela sin återstående livstid. [4]) Den första anhållan beviljades men Björnram reste ej; den senare lades ad acta. Från år 1797 blev t.o.m. hela lönen indragen, vilket gav anledning till en ny klagande supplik. Han dväljes nu i den allra bittraste fattigdom. Han vördar visserligen konungens beslut, »men», fortsätter

---

[1]) »Salig konungens slut hade B[jörnram] sagt nästan sådant det var, och om tisdagen, då han om fredagen blef skuten, var B. hos honom och gaf honom sidsta förmaningen.» (Munck till Reuterholm, Stockholm d. 22 april 1792, hos H. DONNER, Kon. Gustaf III:s brevväxling med A. F. Munck, s. 169, bil. VIII.)

[2]) Ibid.

[3]) Böneskrift av maj 1792 (Riksarkivet i Stockh., Biographica). Björnram säger här att hans befattning såsom tolk för finska språket haft avseende blott på de resor Gustav III gjort i Finland; däremot hade han ej behövt översätta suppliker då dessa alltid avfattades på svenska och det dessutom av gammalt fanns en translator; genom Björnrams frånvaro komme således tjänstgöringen i Stockholm ej att lida.

[4]) Böneskrift av april 1793, s. st.

Björnram, »jag nekar icke att det ju svider inom mig at sjuklig och vid några [och] femtio års ålder ej finna någon utväg, annan än den att gripa til tiggarestafven, sedan jag i förtröstan på berörde lön, af E. K. M:s store Herr Fader gifven, förlorat min bästa tid och alla tillfällen och [att] i annan väg söka min utkomst för en tung ålderdom.» Han anhöll om att återfå så mycket av sin förra lön att han »i en tyst enslighet finge välsigna konungens milda hjärta». [1]) Vi veta emellertid ej vilket resultat denna anhållan fick.

Slutligen drabbades Björnram av slag, blev lam och miste talförmågan. Han hade blivit än mera inbunden, melankolisk och människoskygg än förr. Björnrams dödsdag var, som sagt, den 28 mars 1801. Han skall, åtminstone enligt en uppgift, ej ha lämnat något efter sig, som kunde tillkännagiva magiska kunskaper eller förehavanden. [2])

Ett år senare, den 22 mars 1802, på frimurarlogens årsdag, tecknade Oxenstierna sin förre mästares jämte andra sedan den senaste årsdagen bortgångne ledamöters minne. Sällan hade Björnram setts även vid frimurarnes sammankomster; i sin ensliga boning, dit han sällan kallat någon enda förtrolig som vittne, hade han forskat i en dold naturkunnighets läror. Talaren ville ej utan vidare fördöma dessa. »Den upplyste», yttrade han, »lika skild från vantron som från otron . . . dömer varken lättroget eller förkastande vilka outvecklade möjligheter skapelsernas upphofsman ännu kan förbehålla sig att yppa för sina tänkande varelser, eller huru långt odödlighetens och förgänglighetens innevånare kunna på ömse sidor överstiga. . . den gräns, som ännu skiljer deras riken.» [3])

Enligt talaren var Björnram en ärlig sanningssökare, en fantast måhända, men som i alla fall med hängivenhet och övertygelse strävade mot ett upphöjt mål. — Men fakta strida däremot. Vi ha ju funnit att t.ex. Björnrams andeuppenbarelser med åtföljande »annonser» blott voro skickligt anordnade och effektfulla teaterscener, vilka åstadkommos med biträde av kyrkobetjening m.m. och ett icke alltför invecklat maskineri — »molnen» t.ex. åstadkomna av rökpulver, ljuden av knall-

---

[1]) Böneskrift av maj 1799 s. st..

[2]) Hagströmer i Stockholms Posten 1823, N:o 228 (den 2 okt.) Finl. minnesv. män 2 s. 224. — Björnrams magiska flaska skall dock enligt en annan uppgift ha bevarats och tillfallit prästen Anders Collin. (LAGUS, Skalden J. H. Kellgrens finska lefnadsminnen, sid. 190, anm.)

[3]) J. G. OXENSTIERNA, Arbeten III, s. 316.

pulver eller något dylikt. [1]) Hans kvacksalveri med örter, dagg etc. kan ej heller tillmätas stor betydelse och hans spådomar voro, såsom dylika vanligen, obestämda och tvetydiga samt slogo ingalunda alltid in.

Och dock var Björnram kanske icke enbart en beräknande bedragare. Tron på möjligheten att komma i förbindelse med invånarne i en osinlig värld, som gripit så många av hans samtida, beherskade väl också honom. Det är ej uteslutet, att Björnram trodde sig äga en övernaturlig kraft eller förmåga; utan en sådan tro på sig själv skulle han väl knappt ha kunnat göra så starkt intryck på andra. Men för att ännu bättre kunna övertyga och leda dem, tillgrep han oärliga medel, tog sin tillflykt till fromma bedrägerier. Så bedömes han t.ex. av Warburg i dendes bok om Ehrensvärd. [2])

Björnrams öde blev tragiskt; hans bana börjar och slutar i nöd och fattigdom. Väl skördade han under en kort period ära och ryktbarhet, och också hans ekonomiska ställning tycktes då vara betryggad. Men den lycka andarna skänkte honom var bedräglig, och de måtte snart ha övergivit honom, lämnande honom i hans förra elände. Varför slutade hans bana olyckligt? Hade doktor Faust glömt besvärjelseorden, hade Aladdin förlorat den underbara lampan, som han blott hade behövt skruva för att framkalla sina mäktiga hjälpare? Eller hade Björnram blott glömt den gamla, enkla sanningen: »Ärlighet varar längst?»

(Ovanstående uppsats återger, i utvidgad form, det föredrag författaren höll vid Finska Vetenskaps-Societetens sammanträde den 21 oktober 1935).

---

[1]) Vissa ljusfenomen anser Hedin Björnram ha åstadkommit medels antändning av frön av Lycopodium, som blixtra med ett svagt blekt sken (Hedins berättelse).

[2]) Sid. 149.

Tryckt i maj 1936.